

Svensk avtalstolkning för att nå ett rimligt avtalsinnehåll

Med fokus på problematiken kring användningen av engelska begrepp

Klara Weberberger

Affärsjuridisk kandidatuppsats

(HARH13)

15 högskolepoäng

HT 2025

Sammanfattning

Uppsatsen klargör hur den svenska modellen för avtalstolkning är uppbyggd och tillämpas i kommersiella relationer, med särskilt fokus på tolkningsproblem vid användningen av engelskspråkiga juridiska begrepp. Syftet är att klargöra hur avtalsinnehåll fastställs enligt svensk rätt samt att analysera hur principer såsom lojalitetsplikt och skälighet påverkar tolkningsprocessen. Uppsatsen belyser även hur svenska domstolar hanterar internationellt präglade avtalskonstruktioner, såsom *entire agreement* och *penalty clauses*, när dessa tillämpas inom ramen för svensk rätt. Frågeställningarna rör tolkningsprincipernas betydelse för avtalets räckvidd samt hur internationella begrepp integreras i den svenska rättsliga kontexten.

Metoden är rättsdogmatisk och innebär en systematisering av gällande rätt genom analys av lag, förarbeten och Högsta domstolens praxis. Eftersom avtalstolkning endast i begränsad utsträckning är lagreglerad ges praxis en central roll. Framställningen kompletteras med ett begränsat funktionellt komparativt perspektiv för att belysa skillnader mellan svensk och engelsk rättskultur, särskilt i frågor som rör bevisning och lojalitet.

Uppsatsen visar att den svenska tolkningsmodellen är pluralistisk och pragmatisk, där en kontextuell helhetsbedömning ofta ges företräde framför en strikt ordalydelsestolkning. Lojalitetsprincipen fungerar som ett centralt tolkningsdatum för att uppnå funktionellt hållbara resultat och motverka opportunistiskt utnyttjande av avtalsoklarheter. Analysen klargör även att engelska avtalsbegrepp riskerar att "avjuridifieras" i svensk rätt, eftersom de underkastas svenska principer om fri bevisprövning och funktionell tolkning. För att säkerställa förutsebarhet krävs därför en medveten avtalsutformning där internationella termer definieras och anpassas till svenska tolkningsprinciper.

Ämnesord: avtalstolkning, lojalitetsprincipen, engelska avtalsbegrepp, rättsdogmatisk metod, kommersiella avtal, rimlighetsprincipen, begreppsimport.

Abstract

This thesis clarifies how the Swedish model of contract interpretation is structured and applied in commercial relations, with particular emphasis on interpretative challenges arising from the use of English legal concepts. The purpose is to clarify how contractual content is determined under Swedish law and to analyse how principles such as the duty of loyalty and reasonableness influence the interpretative process. The thesis also examines how Swedish courts address internationally influenced contractual constructions, such as entire agreement and penalty clauses, when applied within a Swedish legal framework.

The methodology is legal dogmatic and involves analysis of legislation, preparatory works and case law from the Swedish Supreme Court. As contract interpretation is only partially regulated by statute, judicial practice is given a central role. The analysis is supplemented by a limited functional comparative perspective highlighting differences between Swedish and English legal culture, particularly in relation to evidentiary issues and loyalty considerations.

The thesis demonstrates that Swedish contract interpretation is pluralistic and pragmatic, relying on a contextual and holistic assessment in which purpose and commercial context often outweigh a strictly literal interpretation. The duty of loyalty operates as a key interpretative tool to achieve functionally sound outcomes and to prevent opportunistic exploitation of contractual ambiguities. The analysis further clarifies that English contractual concepts may lose their specific technical function when applied under Swedish law, as they are subjected to principles of free evaluation of evidence and functional interpretation. Legal certainty therefore presupposes careful contract drafting, in which international terms are clearly defined and adapted to Swedish interpretative principles.

Keywords: contract interpretation, principle of loyalty, English legal concepts, legal dogmatic method, commercial contracts, reasonableness, imported contractual concepts.

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Abstract	4
Förkortningar.....	7
1 Inledning.....	8
1.1 Bakgrund.....	8
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Avgränsningar	10
1.4 Metod och material	10
1.5 Disposition	13
2 Svensk avtalsrätt och dess tolkningsprinciper.....	14
2.1 Avtalstolkningens grandidé.....	14
2.2 Avtalsfrihet, bundenhet och lojalitet	17
2.3 Avtalstolkning och några centrala metoder.....	20
2.3.1 Bakgrund, behovet av helhetsbedömning.....	20
2.3.2 Subjektiv tolkning.....	23
2.3.3 Objektiv tolkning	23
2.3.4 Systematisk tolkning.....	25
2.3.5 Ändamålstolkning.....	26
2.4 Tolkning i rättspraxis	28
2.5 Allmänna tolkningsprinciper	30
2.5.1 Bakgrund.....	30
2.5.2 Lojalitetsprincipen	31
2.5.2 Ekvivalensprincipen	34
2.5.3 Vigilansprincipen	37
2.5.4 Oklarhetsregeln.....	40
2.5.5 Rimlighetsprincipen.....	43
3 Internationella begrepp och svensk avtalsrätt	47

3.1	Bakgrund.....	47
3.2	Good faith, fair dealing och bona fide i internationell rätt	47
3.3	Incoterms och harmoniserade standarder	50
3.4	Engelsk rätt och Parol Evidence Rule	53
3.5	Problematiken med begreppsimport till svensk rätt	55
4	Avslutande slutsats och reflektion	60
	Källförteckning	63

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolen
AVLK	Lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
DCFR	The Draft Common Frame of Reference
EU	Europeiska unionen
EUT	Europeiska unionens officiella tidning
GAI	Generativ Artificiell Intelligens
HD	Högsta domstolen
ICC	International Chamber of Commerce
SOU	Statens offentliga utredningar
RB	Rättegångsbalken

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Avtalsrätten utgör en av de mest grundläggande delarna av den svenska civilrätten och handlar om hur avtal ingås, hur avtal ska tolkas och avslutas. Denna uppsats handlar om tolkning av avtal. Tolkning betyder att klargöra något som är oklart eller otydligt. Det är en fråga om språkets oklarhet och bör inte förväxlas med jämkning, lagval eller andra rättsfrågor. Syftet är ytterst att försöka komma fram till vad parterna rimligen kan ha avsett med avtalstexten, eller med en muntlig utsaga som utgör avtalet. I ett samhälle som präglas av komplexa affärsrelationer, standardiserade avtal och allt mer specialiserade kommersiella transaktioner spelar tydliga och förutsebara tolkningsprinciper en central roll. Svensk avtalsrätt vilar traditionellt på en balans mellan avtalsfrihet och avtalsbundenhet, där parterna ges ett stort utrymme att själva utforma sina rättigheter och skyldigheter, samtidigt som rättsordningen upprätthåller krav på lojalitet, rimlighet och skydd mot oskäligen villkor. Det svenska systemet bygger i hög grad på helhetsbedömningar där parternas gemensamma avsikt, avtalets syfte och relationens natur får betydelse, vilket speglar en rättstradition där flexibilitet och förtroende utgör viktiga element. Dessa drag framträder särskilt tydligt i Högsta domstolens moderna praxis där ordalydelsen visserligen ges tyngd, men där den sällan är ensam avgörande för hur avtalet ska förstås.

Den ökade internationaliseringen av affärsförbindelser innebär nya utmaningar för avtalstolkningen. Företag använder i allt större utsträckning engelskspråkiga avtal och internationella klausuler. Därmed uppstår möten mellan olika rättskulturer med skilda synsätt på tolkning, bevisning, lojalitet och rättskällehierarki. Begrepp som *good faith*, *fair dealing* och *entire agreement* är väl etablerade i internationella instrument och angloamerikansk praxis, men saknar en direkt motsvarighet i svensk rätt eller ges en annan funktion när de tillämpas av svenska domstolar. Parallellt används globala standarder som *Incoterms*,¹ som fungerar friktionsfritt eftersom de är tekniskt utformade och systemneutrala. Kontrasten mellan dessa olika

¹ *Incoterms* (International Commercial Terms) är internationella standardregler utgivna av *International Chamber of Commerce* (ICC) som används i köp- och leveransavtal för att fastställa parternas ansvar för transport, kostnader och riskövergång vid varuleveranser.

typer av internationella begrepp tydliggör behovet av att analysera hur svensk avtalsrätt förhåller sig till främmande rättsliga konstruktioner och hur tolkningsmodellen påverkas när avtal innehåller klausuler som inte utvecklats inom den svenska rättskulturen. Uppsatsen syftar till att klargöra den svenska avtalstolkningen och handlar om hur engelska begrepp ska förstås enligt svensk rätt. Vidare belyses de utmaningar som kan uppstå när sådana begrepp förekommer i avtal som ska bedömas och tillämpas enligt svensk rätt.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att ge en samlad framställning av hur svensk rätt fastställer ett avtals innehåll och vilka principer och bedömningsgrunder som har betydelse för denna process. Framställningen tar sikte på de tolkningsfaktorer som aktualiseras vid fastställandet av kommersiella avtals innehåll, såsom partsavsikt, objektiv tolkning, lojalitet, god tro, skälighet och befogade förväntningar. Vidare behandlas situationer där avtal som ska tolkas enligt svensk rätt innehåller uttryck eller konstruktioner som har utvecklats i andra rättstraditioner. Syftet är dock inte att göra en komparativ analys av utländsk rätt, utan att uppmärksamma hur den svenska avtalstolkningen hanterar sådana inslag och vilka frågor som kan uppstå när begrepp med annat ursprung integreras i avtal som omfattas av svensk rätt. Detta perspektiv bidrar till att synliggöra vissa särdrag i den svenska modellen och ger en bredare förståelse av avtalstolkningens roll i en alltmer internationaliserad avtalsmiljö.

Mot denna bakgrund behandlar uppsatsen följande frågeställningar:

1. Hur fastställs ett avtals innehåll enligt svensk rätt i kommersiella avtal, och vilken betydelse har tolkningsprinciper som lojalitetsplikt, god tro och skälighetsbedömningar för avtalets tolkning och räckvidd?
2. Hur hanterar svensk rätt avtal som ska tolkas enligt svensk rätt men som innehåller internationella begrepp, särskilt engelska?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen handlar om svensk avtalsrätt och fokuserar på de tolkningsprinciper som svenska domstolar tillämpar på kommersiella avtal. Framställningen avgränsas till den allmänna avtalsrätten och den behandlar inte konsumenträttsliga regler. Konsumenträtten bygger delvis på andra skyddsintressen och bedömningar av avtalsobalans som är typiska i relationen mellan konsument och näringsidkare. Liknande obalans kan förekomma även mellan kommersiella parter med olika förhandlingsstyrka, men sådana regler omfattas inte av uppsatsens syfte och avgränsas därför bort. Analysen bygger huvudsakligen på rättsfall och andra etablerade rättskällor inom svensk rätt. Standardavtalsrätten berörs endast när sådana villkor är relevanta för att belysa en tolkningsfråga av betydelse för uppsatsens syfte, och framställningen omfattar därför inte någon systematisk genomgång av olika avtalsklausuler.

Uppsatsen fokuserar på hur svensk avtalsrätt hanterar begrepp som har sitt ursprung i andra rättsordningar, framför allt engelska, när dessa tas in i avtal som ska tolkas enligt svensk rätt. I sådana situationer kan det vara nödvändigt att anlägga ett begränsat internationellt perspektiv och i viss mån ta hjälp av internationella principalsamlingar, såsom UNIDROIT Principles, för att belysa begreppens bakgrund och användning. När parter inför utländska begrepp i avtal som är underkastade svensk rätt aktualiseras frågan om hur dessa ska förstås vid tolkningen. Det blir då en fråga om att utröna vad parterna avsett med begreppet och om det ska ges sin ursprungliga innebörd enligt den utländska rättsordningen eller om det ska tolkas i ljuset av svenska avtalsrättsliga principer. Det internationella perspektivet är i detta avseende begränsat till just denna tolkningsfråga, nämligen om och i vilken mån ett utländskt begrepp ska förstås enligt svensk rätt vid fastställandet av avtalets innehåll.

1.4 Metod och material

Uppsatsen är en rättsdogmatisk studie som syftar till att klarlägga hur avtal tolkas enligt svensk rätt när avtalet innehåller utländska begrepp, särskilt engelska, som saknar en direkt motsvarighet i svensk rätt. Det är en studie i avtalstolkning enligt svensk rätt men som också har ett internationellt perspektiv. Det handlar om de tolkningsfrågor som aktualiseras när in-

ternationellt präglade uttryck ska förstås och tillämpas inom ramen för svensk avtalsrätt. I uppsatsen används den rättsdogmatiska metoden. Det betyder att analysen bygger på den svenska rättskälleläran och dess hierarki, där lag, förarbeten och rättspraxis utgör de primära rättskällorna.² Metoden syftar till att identifiera och systematisera gällande rätt. Eftersom avtalstolkning endast i begränsad utsträckning är lagreglerad får praxis en särskilt central betydelse.³ Domstolarnas avgöranden fyller ut lagens luckor och utvecklar de principer som saknar uttrycklig reglering, vilket gör rättspraxis särskilt vägledande på avtalsrättens område.

Vid sidan av den rättsdogmatiska metoden används ett komparativt perspektiv i begränsad omfattning. Syftet är inte att genomföra en fullständig jämförelse mellan rättssystem, utan att använda internationella instrument och engelska rättsliga begrepp som jämförelsematerial. Dessa begrepp har utvecklats inom andra rättstraditioner och bygger på tolkningsmodeller som delvis skiljer sig från de svenska, vilket gör en funktionell jämförelse relevant.⁴ Den komparativa metoden är i detta sammanhang särskilt användbar eftersom den fokuserar på begreppens syfte och funktion snarare än deras språkliga form.⁵ Detta fördjupar förståelsen av hur liknande avtalsrättsliga principer utformas i andra system och tydliggör vissa särdrag i den svenska tolkningsmodellen. Metodkombinationen gör det således möjligt att både fastställa den svenska tolkningstraditionens struktur och att analysera hur denna tradition påverkar införlivandet av internationella begrepp i kommersiella avtal. Detta ger en samlad bild av hur svenska domstolar troligen kommer att bedöma och tolka sådana klausuler, och belyser därmed de risker och tolkningsproblem som uppstår när olika rättskulturer möts i ett och samma avtal.

Urvalet av material bygger på rättskällornas auktoritet och deras relevans för uppsatsens syfte. Tyngdpunkten ligger på svensk lagstiftning och prejudikat från Högsta domstolen, särskilt avgöranden som rör avtalstolkning. Svensk doktrin används för att förklara tolkningsprincipernas systematik och utveckling, medan utländsk doktrin framför allt används för att belysa

² U Bernitz et al, *Finna rätt: juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 16 uppl (Norstedts juridik, Stockholm 2023) s. 31-34.

³ J Ramberg & C Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, 13 uppl (Norstedts juridik, Stockholm 2025) s. 20.

⁴ Bernitz et al., *Finna rätt*, s. 26-29.

⁵ Bernitz et al., *Finna rätt*, s. 211 ff.

de begrepp som aktualiseras när internationella uttryck förekommer i avtal som ska tolkas enligt svensk rätt. Uppsatsen beskriver vad som är gällande rätt i Sverige, när importerade begrepp införlivas i avtal som ska underkastas svensk rätt.

Rättsfallen har analyserats med varierande grad av fördjupning beroende på deras betydelse för uppsatsens syfte och frågeställningar. Centrala avgöranden från Högsta domstolen har studerats i sina domskäl, medan andra rättsfall främst har använts för att illustrera eller bekräfta etablerade tolkningsprinciper och då i huvudsak med stöd i hur de har behandlats och tolkats i doktrin. Rättsfall som inte har analyserats ingående har inkluderats i den mån de belyser den aktuella tolkningsproblematiken eller utgör etablerade referenspunkter i doktrinen, i syfte att synliggöra rättslägets bredd och ge läsaren möjlighet att identifiera relevanta avgöranden för vidare fördjupning. Genom att kombinera en närläsning av utvalda prejudikat med doktrinen systematisering av praxis kan uppsatsen därigenom ge en sammanhållen och nyanserad bild av de tolkningsprinciper som svenska domstolar tillämpar.

Doktrin, som inte utgör en egentlig rättskälla, används som ett kompletterande analysverktyg för att förstå strukturen och systematiken i svensk avtalsrätt samt för att tolka och analysera prejudikatens rättsliga innebörd.⁶ Den bidrar till att klargöra hur tolkningsprinciperna utvecklas och hur de förhåller sig till varandra i rättstillämpningen. I rättsområden där lagregleringen är begränsad får doktrinen en särskild funktion genom att systematisera och sätta in enskilda avgöranden i ett större rättsligt sammanhang.⁷ Genom att relatera rättsfall till tidigare praxis och övergripande tolkningsprinciper möjliggör den en mer sammanhängande förståelse av rättsläget och bidrar till att synliggöra både kontinuitet och eventuella spänningar i rättstillämpningen.⁸ Doktrinen fungerar därmed som ett analytiskt stöd vid tolkningen av prejudikatens räckvidd och betydelse, då den bidrar till att strukturera och sammanföra fragmentariska rättskällor.⁹

⁶ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 171.

⁷ J Kleineman, "Rättsdogmatisk metod", i Maria Nääv & Mauro Zamboni (red.), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur, 2018, s. 22, 35.

⁸ Kleineman, "Rättsdogmatisk metod", s. 35.

⁹ Kleineman, "Rättsdogmatisk metod", s. 34.

Slutligen har jag arbetat i enlighet med institutionen för handelsrätts studentpolicy för generativ artificiell intelligens (GAI). Uppsatsen har utformats genom självständigt arbete, där val av metod, urval och tolkning av rättskällor samt analys och slutsatsdragning har genomförts av författaren. Generativa AI-verktyg har inte använts för att producera uppsatsens materiella innehåll, rättsliga resonemang eller analys. Eventuell användning av sådana verktyg har varit begränsad till språklig bearbetning och tydliggörande av redan självständigt författad text. Det fulla ansvaret för uppsatsens innehåll, analys och slutsatser vilar på författaren.

1.5 Disposition

Uppsatsen är disponerad på ett sätt som stegvis fördjupar analysen och bygger upp resonemanget från den allmänna avtalsrättsliga grunden till den mer komplexa frågan om hur internationella begrepp hanteras i svensk rätt. Efter inledningskapitlet följer ett deskriptivt avsnitt där den svenska avtalsrättens centrala tolkningsprinciper presenteras och systematiseras. I detta kapitel behandlas principer som avtalsfrihet, bundenhet, lojalitet och de modeller som domstolar använder för att fastställa avtalsinnehåll. Här analyseras även rättspraxis som belyser hur Högsta domstolen väger ordalydelse, partsavsikt och helhetsbedömningar mot varandra. Detta görs genom en analys av centrala avgöranden och doktrin som tydliggör hur skälighet och lojalitet integreras i rättstillämpningen.

Mot denna grund bygger sedan kapitlet om internationella begrepp och svensk avtalsrätt. I detta avsnitt behandlas begrepp som *good faith*, *fair dealing* och vissa standardiserade regler som *Incoterms*, liksom de problem som uppstår när common law-baserade klausuler eller bevisregler möter svensk metod. Genom en kombination av rättsdogmatisk och komparativ analys synliggörs skillnaderna i rättskultur och metod, vilket leder in i uppsatsens avslutande analytiska del. I analyskapitlet sammanställs de tidigare delarna och kopplas tillbaka till uppsatsens syfte genom en diskussion om rättssäkerhet, förutsebarhet och tolkningsmetodens praktiska konsekvenser. Slutligen avslutas uppsatsen med en slutsats där de viktigaste iakttagelserna sammanfattas och där det ges svar på frågeställningarna samt en reflektion över behovet av tydlighet i avtalsskrivning när svenska och internationella rättstraditioner möts.

2 Svensk avtalsrätt och dess tolkningsprinciper

2.1 Avtalstolkningens grundidé

Tolkning innebär den rättsliga process genom vilken avtalets innehåll fastställs när dess innebörd inte klart kan utläsas ur ordalydelsen ensam. Syftet är att bestämma vilka rättsverkningar avtalet ska ges mellan parterna genom en normativ bedömning av avtalets språk, syfte och sammanhang samt relevanta omständigheter vid och efter avtalets tillkomst. Tolkningen tar därmed sikte på att fastställa ett rättsligt bindande avtalsinnehåll snarare än att rekonstruera parternas faktiska avsikter i strikt mening.¹⁰ Avtalsrättens kärna är att förena parternas avtalsfrihet med den rättsliga bundenheten som följer av *pacta sunt servanda*.¹¹ Avtalsfriheten gör det möjligt för parter att bestämma sitt handlingsutrymme och utforma sina rättsliga relationer, medan bundenheten ger stabilitet och förutsebarhet.¹² Denna balans är nödvändig för att avtalsrätten ska fungera. Ett system som tillåter obegränsad frihet riskerar osäkerhet i ekonomiska relationer, medan ett system som strikt upprätthåller bundenhet utan korregerande mekanismer kan leda till resultat som inte framstår som rimliga.¹³ Spänningen mellan dessa värden utgör utgångspunkten för behovet av avtalstolkning och förklarar varför tolkningen är central inom svensk rätt. Avtalstolkningen fyller i detta sammanhang funktionen att göra avtalet rättsligt fungerande i situationer där parternas reglering är ofullständig eller tvetydig.¹⁴

Avtal sluts inom ramen för språkets begränsningar, parter förlitar sig på underförstådda antaganden och avtalet ska dessutom fungera i en framtid som inte kan förutses.¹⁵ Frågor lämnas ofta oreglerade eller formuleras på ett sätt som ger utrymme för olika uppfattningar.¹⁶ Avtalstolkningen syftar därför till att fastställa den rättsligt relevanta innebörden när ordalydel-

¹⁰ A Adlercreutz & L Gorton, *Avtalsrätt II*, 6 uppl., Studentlitteratur 2010, s. 13-15.

¹¹ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 15-16.

¹² Ibid.

¹³ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 16-17.

¹⁴ Adlercreutz & Gorton, *Avtalsrätt II*, s. 19-21.

¹⁵ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 20-22.

¹⁶ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 18-19.

sen inte räcker till.¹⁷ Genom tolkningen samordnas avtalsfrihetens flexibilitet med avtalsbundenhetens krav på stabilitet, så att avtalet kan ges en funktionellt och rättvist hållbar förståelse.¹⁸ Tolkningen blir därmed en normativ process och inte enbart en teknisk språkfråga. Den rättsliga bedömningen tar därmed sikte på vad som framstår som försvarbart i ljuset av avtalets funktion och omständigheterna i det enskilda fallet.¹⁹

I sökandet efter avtalsinnehållet aktualiseras frågan om vilka tolkningsdata som ska tillmätas betydelse och hur dessa ska vägas mot varandra. Svensk avtalsrätt bygger inte på en uttömmande eller hierarkiskt ordnad tolkningsmetod, utan på en pluralistisk modell där flera faktorer samverkar i en helhetsbedömning.²⁰ Den svenska tolkningsmodellen bygger på en helhetsbedömning snarare än en kodifierad metod.²¹ Domstolen väger samman avtalets struktur, dess syfte och samtliga omständigheter vid och efter avtalets tillkomst.²² Metoden ger flexibilitet men innebär också att förutsebarheten begränsas, eftersom rättens utfall beror på hur domstolen värderar situationens omständigheter.²³ Lehrberg beskriver detta som en metod som tar form genom värdeladdade uttryck såsom ”skäligen” och ”rimligt att anta”, vilket skapar anpassningsförmåga men försvagar precisionen.²⁴ HD:s avgöranden innehåller dessutom ofta principiella uttalanden snarare än generella regler, vilket förstärker rättslägets osäkerhet.²⁵ I detta läge får doktrinen en central betydelse genom att systematisera principer och förklara metodens funktion när praxis inte ger tydlig vägledning.²⁶

¹⁷ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 19.

¹⁸ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 22.

¹⁹ Adlercreutz & Gorton, *Avtalsrätt II*, s. 45-49.

²⁰ Adlercreutz & Gorton, *Avtalsrätt II*, s. 52-54.

²¹ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 25.

²² Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 26.

²³ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 30-31.

²⁴ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 30.

²⁵ Se exempelvis NJA 2017 s. 237; NJA 2019 s. 171.

²⁶ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 44.

Domstolen utgår från parternas uttryck och beteende och kan *ex officio* tillämpa de tolkningsverktyg som bedöms relevanta för att fastställa avtalsinnehållet.²⁷ Det innebär vilket att rätten på eget initiativ och oberoende av parternas argumentation kan beakta sådana tolkningsmoment. Den subjektiva tolkningen, fastställandet av en gemensam partsvilja, ges principiellt företräde, eftersom avtalet bygger på frivilliga viljeförklaringar.²⁸ I praktiken är denna metod dock ofta svår att tillämpa. Det är sällan möjligt att bevisa att parterna haft en entydigt gemensam avsikt som kan läggas till grund för att avvika från ordalydelsen.²⁹ Därför får objektiv tolkning en central roll. Detta gör tolkningen till en värderingsstyrd avvägning som syftar till att uppnå en förnuftig och funktionellt hållbar lösning.³⁰

Tolkningsprinciperna fungerar som metanormer som påverkar hur domstolen använder och prioriterar olika tolkningsverktyg. Vigilansprincipen uttrycker kravet på aktsamhet och egenansvar.³¹ Lojalitetsprincipen fungerar som en motvikt genom att minska betydelsen av en parts passivitet när motparten agerat illojalt eller undanhållit information.³² Skyddsprincipen förstärker lojalitetskravet när en part intar en svagare ställning och kan i sådana situationer tränga undan vigilansen.³³ Dessa principers samtidiga verkan förklarar varför tolkningsprocessen varierar mellan olika avtalstyper och situationer.³⁴ Tolkningsprinciperna bör därför förstås som övergripande normer som styr hur olika tolkningsdata ska värderas inom ramen för helhetsbedömningen.³⁵

När avtal innehåller uttryck eller begrepp som har sitt ursprung i andra rättssystem eller branscher uppstår en dubbel tolkningsproblematik. Språkliga betydelser måste först fastställas och

²⁷ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 35.

²⁸ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 20.

²⁹ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 21.

³⁰ Adlercreutz & Gorton, *Avtalsrätt II*, s. 56-60.

³¹ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 50.

³² Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 51.

³³ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 50-51.

³⁴ A Adlercreutz & B J Mulder, *Avtal: lärobok i allmän avtalsrätt*, 15 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2021, s. 133-135

³⁵ Adlercreutz & Gorton, *Avtalsrätt II*, s. 107-111.

därefter relateras till den svenska modellens helhetsbedömning.³⁶ HD har betonat att sådana uttryck måste förstås i sitt avtalsmässiga sammanhang och inte lösryckas från kontexten.³⁷ Detta blir särskilt relevant i internationellt präglade avtal, där terminologin ofta är hämtad från andra rättskulturer men ska tolkas inom ramen för svenska tolkningsprinciper. Denna situation återkommer i senare delar av uppsatsen.

Avtalsrättens grundidé kan sammanfattas som en strävan att förena avtalsfrihet, bundenhet och skälighet. Avtalstolkningen är det centrala verktyget som gör denna förening möjlig. Det följande kapitlet utvecklar de tolkningsprinciper och modeller som används i svensk rätt och utgör grunden för uppsatsens avslutande analys. Dessa moment ska inte förstås som en hierarki eller fast processordning. I den pluralistiska svenska modellen fungerar de som verktyg i en helhetsbedömning, vilket innebär att inte alla moment används i varje fall och att ingen generell mall kan tillämpas.³⁸ Med pluralism avses här en metodologisk öppenhet där flera tolkningsdata och tolkningsprinciper erkänns som potentiellt relevanta utan att någon ges ett generellt företräde. Vilka moment som tillmäts betydelse avgörs i stället av avtalets karaktär, parternas relation och omständigheterna i det enskilda fallet.³⁹ Den pluralistiska modellen kan i detta avseende även beskrivas som pragmatisk, i den meningen att tolkningen ytterst inriktas på att fastställa ett avtalsinnehåll som är praktiskt fungerande och ändamålsenligt i den konkreta situationen, snarare än på att konsekvent tillämpa en enskild teoretisk tolkningsmodell.⁴⁰ Detta belyser både tolkningsmodellens styrka och dess metodologiska osäkerhet.

2.2 Avtalsfrihet, bundenhet och lojalitet

Den svenska avtalsrätten vilar på en kombination av lagstiftning, praxis och allmänna rättsprinciper som tillsammans skapar en stabil men samtidigt flexibel struktur för regleringen av

³⁶ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 22.

³⁷ Se exempelvis NJA 2017 s. 237; NJA 2019 s. 171.

³⁸ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 47.

³⁹ H Andersson, ”Pluralistisk syn på utveckling och funktion inom skadeståndsrätten”, *Juridisk Publikation*, Jubileumsnummer 2014, s. 250 ff.

⁴⁰ Ibid.

kommersiella relationer. Avtalslagen (AvtL) från år 1915 utgör fortfarande den centrala lag-tekniska utgångspunkten för frågor om avtals ingående, giltighet och ogiltighet, även om stora delar av rättens innehåll i dag har utvecklats genom rättspraxis och doktrin.⁴¹ Denna struktur utgör också grunden för de principer som styr avtalsförhållandens rättsverkningar, där särskilt huvudregeln om avtalsbundenhet får en central betydelse.

Avtalsrätten bygger i grunden på principen att avtal ska hållas vilket ofta uttrycks genom satsen *pacta sunt servanda*.⁴² Denna princip innebär att giltigt ingångna avtal som huvudregel ska fullföljas i enlighet med sitt innehåll och utgör därmed en grundläggande förutsättning för att avtal ska fungera som stabila instrument för riskfördelning och samarbete i näringslivet.⁴³ Utan en stark huvudregel om avtalsbundenhet skulle avtalet förlora mycket av sin funktion som planeringsverktyg och som uttryck för parternas ekonomiska dispositioner. Samtidigt har utvecklingen under 1900-talet och framåt tydligt visat att principen inte är absolut. Lagstiftaren har genom exempelvis ogiltighetsregler och generalklausulen i 36 § avtalslagen gett domstolar möjlighet att korrigera resultat som framstår som otillbörliga eller oskäliga.⁴⁴ På så sätt balanseras avtalsbundenheten och avtalsfriheten av ett tydligt inslag av materiell rättvisa.⁴⁵

Avtalsfriheten utgör den andra grundbulten i systemet.⁴⁶ Den innebär att parterna i princip själva bestämmer om de vill ingå avtal och i så fall med vem och på vilka villkor.⁴⁷ Friheten är nära knuten till tanken om individuell autonomi och till marknadsekonomins funktionssätt. Utan avtalsfrihet skulle det inte finnas något egentligt utrymme för affärsmässig förhandling eller för olika sätt att strukturera riskfördelning. I praktiken är avtalsfriheten dock begränsad i flera dimensioner.⁴⁸ I formell mening begränsas avtalsfriheten av tvingande lagstiftning,

⁴¹ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 171.

⁴² Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 34.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Proposition 1975/76:81 med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rätts-handlingar på förmögenhets-rättens område, m. m. s. 1

⁴⁵ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 36.

⁴⁶ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 33.

⁴⁷ Prop. 1975/76:81, s. 100.

⁴⁸ Ramberg & Ramberg, *Allmän Avtalsrätt*, s. 36 ff.

såsom hyresrättens skyddsregler eller vissa bestämmelser i köprätten som inte kan avtalas bort. I ett materiellt perspektiv inskränks friheten även av praktiska förhållanden, exempelvis obalans i parternas förhandlingsstyrka, bristande alternativa motparter eller situationer där en part är hänvisad till branschens standardiserade avtalsvillkor.⁴⁹ Detta gör att avtalsfriheten i praktiken ofta är mindre symmetrisk än vad den ser ut att vara i teorin vilket i sin tur motiverar korrigerande rättsliga mekanismer.⁵⁰ Dessa förutsättningar understryker samtidigt behovet av principer som kan balansera parternas intressen när friheten inte räcker för att skapa ett rättvist eller funktionellt avtalsförhållande.

Under de senaste decennierna har lojalitetsprincipen fått en allt tydligare roll som en bärande princip.⁵¹ Lojalitetsprincipen innebär i korthet att avtalsparter ska ta skälig hänsyn till varandras berättigade intressen och inte utnyttja avtalsförhållandet på ett sätt som strider mot det förtroende som relationen förutsätter eller som underminerar avtalets syfte.⁵² I doktrinen har lojalitetsplikten beskrivits som en underförstådd förpliktelse som följer av själva avtalsrelationen och som gäller vid förhandlingar liksom under avtalets bestånd och vid dess avveckling.⁵³ Munukka har argumenterat för att lojalitet bör förstås som en allmän kontraktsrättslig princip med genomslag i både tolkning och utfyllnad av avtal.⁵⁴

I rättspraxis har Högsta domstolen vid flera tillfällen använt resonemang som bygger på lojalitet även om termen inte alltid nämns uttryckligen. I NJA 2009 s. 672 framhöll Högsta dom-

⁴⁹ Prop. 1975/76:81, s. 137 ff.

⁵⁰ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 36.

⁵¹ Jfr den utveckling som beskrivs hos J Munukka, ”Lojalitetsplikten som rättsprincip”, *SvJT* 2010, s. 837 f., där lojalitetsplikten ges ett tydligare självständigt värde i takt med att fokus i regleringen förskjuts från hederlighet och dolus till rimlig hänsyn och culpa. Hellners uttalanden i SOU 1976:66, s. 201, lyfts fram som ett centralt startskott för principens moderna riktning genom att uttryckliga krav på lojalitet fördes in i avtalsrättsliga tolkningssammanhang. Holm ser detta som ett faktiskt erkännande av lojalitetsprincipen, se Holm, *Den avtalsgrundade lojalitetsplikten - en allmän rättsprincip*, 2004, s. 85. Att principen tidigt erkänts inom bl.a. arbetsrätt (t.ex. vid konkurrensklausuler) och mellanmansrätt men dröjt med att etableras fullt ut i kommersiell avtalsrätt diskuteras utförligare i Munukka, *Kontraktuell lojalitetsplikt*, 2007, s. 231, 453 och 61.

⁵² Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 40.

⁵³ B Nicander, ”Lojalitetsplikt före, under och efter avtalsförhållanden” *Juridisk Tidskrift* 7(1–2) (1995–1996) s. 32; J Munukka, ”Lojalitetsprincipen - ett institut med framtid i avtalsrätten?” i *Det 39:e nordiske juristmöte* (Stockholm 2011) s. 91, 103.

⁵⁴ Munukka, ”Lojalitetsplikten som rättsprincip”, *SvJT* 2010, s. 840.

stolen att lojalitetsprincipen kan innebära en skyldighet att visa hänsyn till motpartens intressen, exempelvis genom att ge skäligt rådrum vid avtalets upphörande. I NJA 2013 s. 659 behandlade domstolen istället begreppet befogad tillit vid avtalsingående, vilket utgör en annan typ av skyddsintresse än lojalitetsplikten under avtalsförhållandet. I NJA 2021 s. 943 utvecklade Högsta domstolen lojalitetsplikten ytterligare genom att tydliggöra att parterna i vissa situationer måste agera för att undvika att motparten lider ekonomisk eller rättslig skada. Domstolen knöt bedömningen till bl.a. rimliga förväntningar, respekt för motpartens berättigade intressen, krav på att avstå från skadliga eller illojala beteenden samt att ett informations- eller resursöverläge inte får utnyttjas på ett sätt som skadar motparten.⁵⁵ Frågan om lojalitetsprincipens genomslag i rättspraxis behandlas mer utförligt i avsnitt 2.3 nedan.

Sammanfattningsvis vilar svensk avtalsrätt på en balans mellan parternas autonomi, kravet på avtalsbundenhet och en växande betoning av lojalitet och skälighet. Avtalsfriheten ger parterna handlingsutrymme, medan regler om bundenhet och kontrollmekanismer som 36 § avtalslagen säkerställer stabilitet och förhindrar otillbörliga resultat. Lojalitetsprincipens utveckling i praxis visar dessutom att avtalsrelationer ses som samarbeten där parterna förväntas agera med hänsyn och integritet. Dessa grundläggande principer utgör ramen för hur avtal ska förstås och tillämpas. Hur principerna påverkar den konkreta avtalstolkningen behandlas närmare under avsnitt 2.5 och dess underrubriker.

2.3 Avtalstolkning och några centrala *metoder*

2.3.1 Bakgrund, behovet av helhetsbedömning

Avtalstolkningen utgör ett centralt moment i den svenska avtalsrätten eftersom det är genom tolkningen som avtalets rättsliga innehåll bestäms i den konkreta tvisten. Tolkningen syftar till att klargöra vilken normativ innebörd avtalet ska ges och därmed vilken riskfördelning och vilka förpliktelser som följer av parternas överenskommelse. Avtalstolkning beskrivs som en metod för att fastställa den rätta innebörden av en rättshandling vilket understryker att det yt-

⁵⁵ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 42.

tersta målet inte är språkanalys i sig utan bestämningen av vilka rättsregler som ska gälla mellan parterna.⁵⁶ I svenska domstolar kan detta få betydelse när avtalet är upprättat på engelska, eftersom vissa uttryck, exempelvis *entire agreement* eller *best efforts*, saknar en entydig svensk motsvarighet, vilket gör att deras funktion behöver bestämmas inom ramen för svensk rätt.⁵⁷

I svensk rätt saknas en sammanhållen lagreglering av hur avtal ska tolkas. Avtalslagen är främst inriktad på frågor om avtals ingående och ogiltighet medan frågor om avtalstolkning huvudsakligen har utvecklats genom rättspraxis och doktrin. Den modell som vuxit fram brukar beskrivas som pluralistisk och pragmatisk.⁵⁸ Med andra ord bygger den svenska tolkningsmodellen på en helhetsbedömning där olika tolkningsdata vägs mot varandra. En central utgångspunkt är att domstolen, om möjligt, ska fastställa parternas gemensamma vilja det vill säga den subjektiva partsavsikten.⁵⁹ På denna punkt skiljer sig svensk rätt tydligt från engelsk rätt, där *parol evidence rule* begränsar möjligheten att åberopa omständigheter utanför avtalstexten. Den svenska modellen tillåter i stället att domstolen beaktar ett bredare material vid bedömningen av vad parterna faktiskt avsett, vilket får betydelse när engelskspråkiga avtal ska tolkas enligt svensk rätt.⁶⁰

Om partsavsikten inte kan klarläggas övergår domstolen, vad gäller svensk rätt, till objektiv tolkning och ger avtalet den innebörd som en förnuftig och informerad mottagare i samma situation typiskt sett skulle uppfatta att avtalet innebär.⁶¹ Den objektiva modellen har vissa likheter med den engelska *reasonable person*-standarden, men skiljer sig genom att svenska domstolar även i detta skede kan beakta omständigheter som i engelsk rätt normalt inte tillåts påverka tolkningen.⁶² Detta gör att svenska domstolar i större utsträckning kan väga in om-

⁵⁶ NJA II 1915 nr 5 s. 251; jfr Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 21-25.

⁵⁷ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 89 ff.; Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 121 ff.

⁵⁸ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 189 ff.

⁵⁹ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 184-185.

⁶⁰ M Chen-Wishart, *Contract Law*, 6 uppl., (Oxford University Press 2018) s. 371 ff.

⁶¹ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 190-191.

⁶² Chen-Wishart, *Contract Law* s. 375; Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 124.

ständigheterna runt avtalets tillkomst, vilket är särskilt betydelsefullt när avtalstexten bygger på en annan rättstradition och därmed kan ge upphov till förväntningar som inte nödvändigtvis sammanfaller med svensk rätt.

Vid tolkningen beaktas dessutom avtalets systematik och ändamål samt de allmänna tolkningsprinciperna.⁶³ Lehrberg beskriver dessa moment som en successiv utvidgning av kontexten, där domstolen rör sig från ordalydelsen till vidare tolkningsdata när den närmaste kontexten inte ger tillräcklig ledning.⁶⁴ Denna metod syftar till att uppnå ett materiellt rimligt resultat och speglar den svenska rättens pluralistiska och pragmatiska syn på avtalstolkning. Denna metod blir särskilt betydelsefull när avtalet innehåller engelska uttryck vars funktion utvecklas i en annan rättskultur, eftersom domstolen då måste avgöra om termen ska förstås utifrån sitt engelska ursprung eller tolkas i ljuset av svenska tolkningsprinciper och avtalets funktion i den aktuella relationen.⁶⁵ Detta förklarar varför svenska domstolar ofta kan hantera internationellt präglade avtalsvillkor utan att avvika från den svenska tolkningsmodellen.

I modern praxis har Högsta domstolen vid upprepade tillfällen betonat att avtal ska tolkas på ett sätt som beaktar avtalets funktion i den praktiska verkligheten. I bland annat NJA 2010 s. 629 och NJA 2011 s. 600 framhålls att ordalydelsen inte kan vara det enda tolkningsunderlaget utan måste förstås i ljuset av syfte och sammanhang. Detta överensstämmer med den bild av avtalstolkning som återfinns i modern doktrin där det betonas att tolkningens yttersta mål är att nå ett resultat som både respekterar parternas vilja och upprätthåller en rimlig balans i avtalsrelationen.⁶⁶ Den svenska modellen erbjuder en stor tolkningsmässig flexibilitet men förutsätter samtidigt att domstolen noggrant väger samman olika tolkningsmoment för att nå ett materiellt rimligt resultat.

⁶³ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 199-203.

⁶⁴ B Lehrberg, *Avtalstolkning: Tolkning av avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område*, 7 uppl., Uppsala: Iusté, 2016, s. 37.

⁶⁵ Lehrberg, *Avtalstolkning*, (2016) s. 37 ff.

⁶⁶ Se exempelvis Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 184-185.

2.3.2 Subjektiv tolkning

Den subjektiva tolkningsmodellen innebär att domstolen försöker fastställa vad parterna faktiskt avsett när avtalet ingicks. Avtalet förstås då som ett uttryck för en gemensam vilja, och målet för tolkningen är att fånga denna vilja så långt det är möjligt.⁶⁷ Att tillämpa subjektiv tolkning förutsätter att det finns tillräcklig bevisning om parternas avsikt. Svensk processrätt bygger på fri bevisprövning enligt 35 kap. 1 § rättegångsbalken (RB), vilket innebär att domstolen kan beakta förhandlingar, korrespondens, utkast, muntliga uppgifter och parternas handlande före och efter avtals ingående.⁶⁸ I avtal som är upprättade på engelska kan detta få särskild betydelse, eftersom parterna inte alltid haft samma förståelse av uttryck som hämtats från en annan språklig och rättslig miljö. Det kan därför vara nödvändigt att klarlägga hur parterna faktiskt uppfattade termen när avtalet ingicks.

I praxis finns flera exempel där den subjektiva viljan fått avgörande betydelse. I NJA 1981 s. 711 fann Högsta domstolen att parternas gemensamma avsikt om ett optionsavtal framgick tydligare av förhandlingsmaterialet än av den slutliga avtalstexten och att denna avsikt skulle ges företräde. Den subjektiva modellen är dock beroende av att det går att fastställa en gemensam vilja, när den inte kan styrkas måste domstolen i stället övergå till objektiv tolkning.

2.3.3 Objektiv tolkning

Objektiv tolkning innebär att avtalet ges den innebörd som en mottagare med fog, och mot bakgrund av avtalets lydelse och övriga relevanta omständigheter, skulle uppfatta att innebörden är.⁶⁹ Utgångspunkten är avtalets ordalydelse, men tolkningen stannar inte vid en strikt grammatisk analys. I stället beaktas språkbruket i sitt sammanhang, avtalstypen, branschförhållanden, parternas ställning och den praktiska funktion som avtalet är avsett att fylla.⁷⁰ Det-

⁶⁷ Bernitz m.fl., *Finna rätt*, s. 131 ff.

⁶⁸ Bernitz m.fl., *Finna rätt*, s. 137 ff.

⁶⁹ Se O Wännström, *En fullmaktslära i förändring - reflektioner kring NJA 2014 s. 684*, SvJT 2019 s. 8 ff., för en analys av hur HD i NJA 2014 s. 684 introducerade begreppet tillitsfullmakt och hur den objektiva tolkningsprincipen fått ökad betydelse i svensk fullmaktsrätt.

⁷⁰ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 184 ff.

ta gäller även när avtalet är formulerat på engelska, där den svenska domstolen tillämpar den svenska objektiva tolkningsmodellen och bedömer hur en rimlig mottagare i det relevanta kommersiella sammanhanget skäligen kan uppfatta uttrycket.⁷¹

Högsta domstolen har i flera avgöranden gett uttryck för detta synsätt. I NJA 2012 s. 776 uttalade domstolen att ett bankvillkor skulle ges den innebörd som en normalt aktsam bankkund rimligen kunde uppfatta. Även i kommersiella avtal mellan professionella aktörer har Högsta domstolen betonat att ordalydelsen måste förstås i sitt sammanhang. I NJA 2010 s. 629 framhölls att en tolkning som leder till ett resultat som inte är förenligt med avtalets affärsmässiga funktion inte bör godtas, även om den språklogiskt framstår som möjlig.

Den svenska objektiva tolkningen har likheter med den engelska *reasonable person*-standarden, eftersom båda utgår från hur ett uttryck typiskt sett uppfattas av en förnuftig mottagare.⁷² Likheterna gäller dock främst utgångspunkten. Den engelska bedömningen tar sikte på hur en hypotetisk förnuftig person i ett engelskt kommersiellt sammanhang skulle tolka avtalet, medan svensk rätt fokuserar på hur en förnuftig mottagare i ett svenskt kommersiellt sammanhang skäligen kan uppfatta samma uttryck.⁷³ Detta innebär att identiska engelskspråkiga avtalsvillkor kan ges olika innebörd beroende på vilket rättssystem som tillämpas.⁷⁴

Sammanfattningsvis innebär den objektiva tolkningen att svenska domstolar kombinerar en textnära analys med en kontextuell bedömning som tar sikte på avtalets funktion och det

⁷¹ Se Schmidt, ”Typfall, partsavsikt och partsculpa - riktpunkter för avtalstolkning”, *SvJT* 1959 s. 500-501, om tillitsteorins betydelse och principen att avtalsinnehåll ska bestämmas utifrån vad motparten med fog kunnat uppfatta. Lagberedningen 1929, citerad i Schmidt 1959 s. 501, anger uttryckligen att avtalsuttryck ska ges den innebörd de ”skäligen kunnat uppfattas” ha för mottagaren; Jfr B Flodgren, ”Den svenska avtalslagen snart 100 år - ett välfungerande instrument för dagens ekonomiska liv?”, *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* 2012, s. 16-17, 21, om den objektiva modellens ställning i kommersiella avtal och dess anpassning till internationell handel.; Se även NJA 2012 s. 1095 p. 8 och NJA 2009 s. 672, där HD tillämpar en objektiv och funktionsinriktad tolkningsmetod.

⁷² Schmidt, ”Typfall, partsavsikt och partsculpa - riktpunkter för avtalstolkning”, *SvJT* 1959 s. 500-501.

⁷³ Se Smits, *Contract Law - A Comparative Introduction*, s. 107-110, om objektiv tolkning grundad på hur uttryck uppfattas i sitt kommersiella sammanhang; Jfr Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 407, 417, där *reasonable person*-bedömningen beskrivs som en rättslig värdering av vilken innebörd som framstår som rimlig utifrån avtalets funktion och den kontext där det ska verka.

⁷⁴ Smits, *Contract Law - A Comparative Introduction*, s. 121.

kommersiella sammanhanget. När avtalet är utformat på engelska innebär detta att ordalydel-
sen visserligen utgör utgångspunkten, men att dess innebörd prövas utifrån svenska tolk-
ningsprinciper, om avtalet ska underkastas svensk rätt, och hur en förnuftig svensk mottagare
skulle förstå villkoret.⁷⁵ Den objektiva tolkningsmodellen får därmed en central roll i att över-
brygga skillnader mellan språklig form och rättslig verkan i internationellt präglade avtal.

2.3.4 Systematisk tolkning

Systematisk tolkning innebär att avtalet läses som en helhet och att enskilda bestämmelser
förstås i relation till avtalets struktur och interna samband. Domstolen kan i vissa situationer
ta hänsyn till avtalets uppbyggnad så länge det finns ett konsekvent system för hur bestäm-
melserna presenteras i avtalet.⁷⁶ Därför kan exempelvis placeringen av en bestämmelse lik-
som rubriker, interna hänvisningar och avtalets disposition, ge viktig vägledning vid tolkning-
en.⁷⁷ Genom att beakta dessa strukturella element kan domstolen tydligare fastställa hur en-
skilda villkor förhåller sig till avtalets helhet och därmed vilken innebörd de bör ges.

En bestämmelse som återfinns i ett avsnitt om ansvar bör exempelvis förstås utifrån den över-
gripande ansvarsfördelningen i avtalet och kan inte utan vidare ges en innebörd som strider
mot avtalets systematik.⁷⁸ Systematisk tolkning fungerar därmed som ett verktyg för att beva-
ra avtalets inre koherens och motverka lösryckta eller isolerade tolkningar av enskilda villkor.
Betydelsen av att tolka bestämmelser i relation till avtalets helhet framgår också av rättsprax-

⁷⁵ Se Rosengren, "Avtalstolkning", *SvJT* 2010 s. 5-7, där det framhålls att ordalydelsen utgör utgångspunkten men måste
tolkas i ljuset av avtalets syfte, funktion och kontext; Jfr Karlsson, "Engelskspråkiga vitesklausuler i avtal underkastade
svensk rätt", *SvJT* 2024 s. 61-64, om risken för missförstånd när engelska avtalsbegrepp används i avtal som ska tolkas enligt
svensk rätt och vikten av att bedömningen görs utifrån svenska tolkningsprinciper; Se även Indén & Madell, "Tolkning av
upphandlade avtal", *SvJT* 2025 s. 306-309, om att tolkningen ska utgå från hur en rimlig mottagare i det svenska kommersiel-
la sammanhanget kan förstå avtalsvillkoret.

⁷⁶ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 199 ff.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

is, där Högsta domstolen har betonat att en klausul inte bör förstås frikopplat från avtalets övriga reglering.⁷⁹

I praktiken är denna metod särskilt viktig i kommersiella avtal där komplexa regelverk och bilagor samverkar, och där avtalets interna struktur ofta är avgörande för hur villkoren ska förstås. För avtal som är hämtade från en engelsk avtalsmiljö kan detta innebära att domstolen måste pröva hur den utländska strukturen förhåller sig till den nationella tolkningen för att säkerställa att avtalet förstås som en sammanhängande helhet.⁸⁰ Genom att utgå från avtals-helheten kan domstolen motverka opportunistiska försök att åberopa enskilda formuleringar på ett sätt som inte överensstämmer med avtalets övergripande uppbyggnad och funktion.

2.3.5 Ändamålstolkning

Ändamålstolkning innebär att avtalet ges en tolkning som är förenlig med dess syfte och praktiska funktion. Metoden tar sin utgångspunkt i att avtal inte endast består av språkliga formuleringar, utan även utgör instrument för att uppnå ekonomiska och praktiska resultat. Tolkningen ska därför bidra till att avtalet fungerar i enlighet med vad parterna typiskt sett velat uppnå.⁸¹ I modern svensk rätt har ändamålstolkningen fått en allt starkare ställning.⁸² Högsta domstolen har vid flera tillfällen betonat att avtal inte bör tolkas på ett sätt som gör dem verkningslösa eller som strider mot deras affärsmässiga funktion.⁸³ Detta innebär att en renodlat grammatisk tolkning kan få stå tillbaka när den leder till resultat som parterna rimligen inte kan ha avsett.

⁷⁹ Jfr NJA 2018 s. 301 p. 10, där HD framhöll att tolkning av standardavtal på objektiv grund ska ta sin utgångspunkt i avtalets systematik och övriga villkor, särskilt när bestämmelserna är avsedda att bilda ett sammanhängande system. HD hänvisade här även till NJA 2014 s. 960.

⁸⁰ Jfr Smits, *Contract Law - A Comparative Introduction*, s. 117.

⁸¹ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 187 ff.

⁸² Se NJA 2012 s. 1095 och NJA 2009 s. 672, där Högsta domstolen betonar att avtal inte bör tolkas på ett sätt som gör dem verkningslösa eller som strider mot deras affärsmässiga funktion; Jfr 'Munukka, "Lojalitetsplikten som rättsprincip", *SvJT* 2010 s. 839-842.

⁸³ NJA 2010 s. 629.

I engelskspråkiga avtal kan ändamålstolkningen få särskild betydelse eftersom termer och uttryck ofta är hämtade från en annan rättstradition och inte nödvändigtvis har samma innebörd i svensk rätt. I sådana fall är det avtalets funktion och det syfte som parterna typiskt sett velat uppnå som vägleder tolkningen, snarare än den engelska terminologin.⁸⁴ Detta ligger i linje med den svenska tolkningsmodellen, där domstolen vid oklarheter söker ett resultat som är förenligt med avtalets praktiska verkan och undviker tolkningar som inte överensstämmer med avtalets funktion eller parternas befogade förväntningar.⁸⁵

På ett sätt kan man se att ändamålstolkning knyter an till lojalitetsprincipen, eftersom tolkningen bör leda till ett resultat som stödjer avtalets syfte och inte ger utrymme för en part att agera på ett sätt som motverkar den gemensamma avsikten, särskilt i långvariga samarbets- och distributionsavtal.⁸⁶ I sådana relationer bygger avtalet ofta på ett gemensamt ändamål som parterna båda vinner på att främja. När en tolkning skulle möjliggöra för en part att motverka detta ändamål utan sakliga skäl framstår det som illojalt och mindre förenligt med avtalets funktion.⁸⁷ Metoden kan därför också bidra till att integrera rimlighets- och lojalitetshänsyn i tolkningsbedömningen, vilket fungerar som en sista kontrollmekanism när tolkning inte räcker för att uppnå ett skäligt resultat.

Sammantaget fungerar ändamålstolkningen som ett komplement till övriga tolkningsprinciper och ger domstolen möjlighet att säkerställa att avtalet får den funktion som parterna typiskt sett avsett.⁸⁸ När avtal är formulerade på engelska bidrar metoden till att överbrygga eventuella skillnader mellan språklig form och rättslig innebörd, genom att fokus läggs på vilket resultat avtalet faktiskt är avsett att uppnå enligt svensk rätt.

⁸⁴ Rosengren "Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv", *SvJT* 2010 s. 22

⁸⁵ Munukka, "Lojalitetsplikten som rättsprincip", *SvJT* 2010 särskilt s. 839 ff.

⁸⁶ Munukka, "Lojalitetsplikten som rättsprincip", *SvJT* 2010 särskilt s. 839-842 om lojalitetspliktens funktion som korrigerande och ändamålsstyrande princip.

⁸⁷ NJA 2010 s. 629.

⁸⁸ Se NJA 2010 s. 629 p. 10 och 13, där HD, vid tolkningen av en oklar vitesklausul, betonade att bestämmelsen måste förstås utifrån sina möjliga funktioner. Domstolen framhöll särskilt gäldenärens berättigade intresse av förutsebarhet rörande ansvarsnivån och fann därför att vitet skulle anses utgöra en exklusiv reglering av ersättningsfrågan. Avgörandet illustrerar hur ändamål och praktisk funktion kan vara avgörande för avtalets tolkning även när ordalydelsen är oklar.

2.4 Tolkning i rättspraxis

Eftersom svensk rätt saknar en detaljerad lagreglering av avtalstolkning har Högsta domstolens praxis fått avgörande betydelse för utvecklingen av den moderna tolkningsmodellen. Svensk avtalsrätt präglades fram till mitten av 1900-talet av klassiska tolkningsläror såsom viljeteorin, tillitsteorin och den objektiva teorin. Enligt Schmidt utgick dessa modeller från antingen partsviljan, löftesmottagarens befogade uppfattning eller viljeförklaringens objektiva innebörd och gav ofta begränsad vägledning i mer komplexa situationer.⁸⁹ Avtalslagen från 1915, som tillkom inom det nordiska lagstiftningssamarbetet, byggde på denna äldre idévärld och saknade helt regler om avtalstolkning, vilket tidigt ledde till kritik om att lagen var otidsenlig och inte anpassad till det moderna affärslivets behov.⁹⁰

Mot denna bakgrund innebär Högsta domstolens praxis under de senaste decennierna ett tydligt metodskifte. Domstolen betonar numera att tolkningen inte kan stanna vid en strikt ordalydelseanalys, utan måste ske med beaktande av avtalets syfte, funktion och kommersiella sammanhang.⁹¹ Herre och Johansson beskriver detta som en differentierad metod där ett antal faktorer skapar ett mönster för tolkningen: utgångspunkten är ordalydelsen, men om denna inte ger besked söks ledning i avtalets systematik, dess ändamål, det affärsmässiga sammanhanget samt bakomliggande dispositiv rätt.⁹² I avgöranden som NJA 2009 s. 672, NJA 2010 s. 629, NJA 2011 s. 600 och NJA 2012 s. 776 görs en helhetsbedömning där språkliga argument vägs mot ändamåls- och kontextuella överväganden.

Denna utvecklingslinje blir särskilt tydlig i NJA 2010 s. 629, där HD tolkade en vitesklausul vars ordalydelse inte gav något klart besked om dess rättsverkningar. Domstolen betonade att tolkningen i ett sådant fall måste ta sin utgångspunkt i klausulens möjliga funktioner, och framhöll särskilt gäldenärens berättigade intresse av att kunna förutse storleken av ett eventu-

⁸⁹ Schmidt, ”Typfall, partsavsikt och partsculpa - riktpunkter för avtalstolkning”, *SvJT* 1959 s. 497 ff.

⁹⁰ Flodgren, ”Den svenska avtalslagen snart 100 år - ett välfungerande instrument för dagens ekonomiska liv?”, *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* 2012, s. 25.

⁹¹ Flodgren, ”Den svenska avtalslagen snart 100 år - ett välfungerande instrument för dagens ekonomiska liv?”, *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* 2012, s. 25.

⁹² J Herre & S O Johansson, ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelser uppkomst, innehåll och avveckling”, *SvJT* 2020, s. 862.

ellt ansvar.⁹³ Enligt Herre och Johansson illustrerar detta hur domstolen i modern praxis har rört sig bort från en strikt distinktion mellan tolkning (vad som står) och utfyllnad (vad som fattas).⁹⁴ De menar att HD numera tillämpar en metod där tolkning, utfyllnad och till och med korrigering av avtal glider in i varandra för att uppnå materiellt rimliga resultat, vilket även inkluderar en mer övergripande rimlighetsbedömning som sista steg. Vidare betonar Lehrberg att vitesklausuler, som i NJA 2010 s. 629, kan fylla flera funktioner och därför inte kan tolkas enbart utifrån sin ordalydelse. I stället måste domstolen avgöra deras innebörd genom att bedöma vilken funktion klausulen har i det konkreta avtalet, inklusive parternas intressen och avtalets praktiska verkan.⁹⁵ Detta hänger ihop med Lehrbergs uppfattning att oklarhetsregeln främst bygger på behovet av rimliga och praktiskt fungerande avtalslösningar, snarare än på språkliga oklarheter.⁹⁶

Ett liknande synsätt återkommer i NJA 2012 s. 776, där HD vid bedömningen av en automatisk förlängningsklausul betonade avtalets funktionella nytta och parternas inbördes ställning. I NJA 2009 s. 672 underströk HD samma princip genom att fastställa en skälig uppsägnings-tid trots avsaknad av uttrycklig avtalsreglering, eftersom en sådan ordning var nödvändig för att avtalet skulle fungera på ett rimligt och affärsmässigt sätt. Sammantaget visar dessa avgö-randen hur syfte och funktion fått en alltmer central plats i den modernare tolkningsläran.

Samtidigt har HD under 2010-talet och framåt förstärkt betoningen på partsavsikt och mottagarsperspektiv. I NJA 2019 s. 877 slog domstolen fast att en styrkt gemensam partsavsikt väger tyngre än ordalydelsen, medan NJA 2020 s. 1155 tydliggjorde att en rättshandling ska förstås på det sätt som en mottagare i den aktuella kontexten typiskt sett kan uppfatta den.⁹⁷ Herre och Johansson påpekar dock att en subjektiv utgångspunkt ofta är problematisk eftersom det i de situationer där en tolkningsfråga uppkommer normalt inte är möjligt att utröna den gemen-

⁹³ Se NJA 2010 s. 629 p. 10 och 13

⁹⁴ Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelser uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 864.

⁹⁵ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 192; jfr även B. Lehrberg, *Avtalsrättens Grundelement*, 3 uppl., Iusté, Uppsala 2023, s. 270.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ NJA 2019 s. 877; NJA 2020 s. 1155

samma partsavsikten. Vid standardiserade avtal finns det enligt författarna sällan hållpunkter för en sådan analys, vilket gör att domstolen istället inriktar sig på objektiva omständigheter vid avtalsslutet.⁹⁸ I NJA 2018 s. 301 betonades dessutom att en bestämmelses innebörd måste fastställas i ljuset av avtalets systematik och övriga villkor, särskilt när avtalet är avsett att utgöra ett sammanhängande regelverk, en institutionell metod som i doktrin lyfts fram som typisk för svensk rätt. Denna utveckling speglar en pluralistisk metod där subjektiv partsavsikt, objektiv mottagarbedömning, avtalets struktur och dess ändamål samspelar för att etablera en materiellt rimlig tolkning.

Avslutningsvis bör även NJA 2022 s. 62 nämnas, trots att målet primärt rörde processrättsliga frågor om språkkrav i domstol. Fallet understryker att svensk domstol alltid tolkar tvistemål inom ramen för svensk språkordning och svenska tolkningsprinciper. Detta innebär att även om ett helt avtal är upprättat på engelska, och även om ordalydelsen ansluter till anglosaxisk kontraktstradition, ska tolkningen ske enligt svenska rättsgrundsatser. Engelsk juridisk metod, såsom *parol evidence rule* eller engelska presumtioner om klausulers funktion, får därmed inte styra tolkningen. För engelskspråkiga avtal innebär detta att terminologin måste förstås genom svensk systematik, svensk ändamålsinriktad analys och svensk syn på partsavsikt. Sammantaget visar rättsutvecklingen i svensk avtalsrätt att HD:s praxis har en stark normbildande kraft och att avtalstolkningen i svensk rätt i allt väsentligt formas av en metod där funktion, kontext och helhet väger tyngre än terminologi och form.

2.5 Allmänna tolkningsprinciper

2.5.1 Bakgrund

Vid sidan av de tolkningsmetoder som tar sikte på partsavsikt, ordalydelse, systematik och ändamål har ett antal allmänna tolkningsprinciper vuxit fram i svensk avtalsrätt. Dessa principer är inte kodifierade utan har utvecklats i praxis och doktrin. De fungerar som kompletterande riktlinjer när avtalets ordalydelse eller lagens regler inte ger ett entydigt svar och ut-

⁹⁸ Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 862, 866.

trycker samtidigt grundläggande värderingar i rättsordningen. Nedan kommer lojalitetsprincipen, ekvivalensprincipen, vigilansprincipen, oklarhetsregeln och rimlighetsprincipen att behandlas mer ingående. Tillsammans påverkar dessa både hur avtal tolkas och hur domstolar bedömer om ett tolkningsresultat är skäligt och rimligt i det enskilda fallet. Ramberg och Ramberg beskriver principerna som centrala uttryck för den kontraktsrättsliga värdegrunden som kompletterar lagtext och avtal.⁹⁹ Principerna samverkar ofta och kan i vissa fall stå i konflikt med varandra, vilket gör det nödvändigt för domstolen att väga dem mot varandra i den enskilda situationen.¹⁰⁰ Nedan följer en mer ingående genomgång av principerna.

2.5.2 Lojalitetsprincipen

Lojalitetsprincipen är en grundläggande avtalsrättslig metanorm i nordisk rätt och bygger på tanken att avtalsparterna ska agera redligt och ta skälig hänsyn till varandras berättigade intressen under hela avtalsförhållandet.¹⁰¹ Dess ändamålsgrund kan spåras till tanken om *bona fide* (god tro),¹⁰² och den ligger som ett underförstått normlager bakom regler om avtalets utfyllnad, intolkning och korrigering.¹⁰³ Lojalitetens funktion är dubbel, dels utgör den en tolkningsprincip som leder domstolen mot ett resultat som bevarar förtroendet och avtalsrelationens syfte, dels fungerar den som en korrigering när den strikta tillämpningen av andra tolkningsdata skulle leda till ett materiellt obalanserat resultat.¹⁰⁴ Det är här av avgörande vikt att metodologiskt skilja lojalitetsprincipen som ett immanent tolkningsverktyg från jämkningsinstitutet i 36 § avtalslagen; medan jämkning innebär att ett i sig tydligt avtalsinne-

⁹⁹ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 32 ff.

¹⁰⁰ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 50 ff.

¹⁰¹ Flodgren, ”Den svenska avtalslagen snart 100 år - ett välfungerande instrument för dagens ekonomiska liv?”, *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* 2012, s. 25.

¹⁰² *Bona fide*, som kan översättas med i god tro, utgjorde den romerskrättsliga grund som lojalitetsplikten vilar på och utvecklades till en självständig rättsgrund i den pretorska rätten. I sin klassiska form uttryckte *bona fide* krav på löftestrohet och hederlighet och omfattade både godtroskrav och lojalitetsförpliktelser. Domaren prövade tvister *ex fide bona*, vilket innebar att bedömningen inriktades på ett rättvist resultat och att den bakomliggande viljan gavs företräde framför ordalydelsen. Med tiden kom *ex bona fide* att fungera som ett samlande uttryck för flera rättsfigurer och principer, och idealet fick en sådan ställning att det inte kunde avtalas bort.; Se J Munukka, *Kontraktuell lojalitetsplikt*, Jure 2007, s. 17 f.

¹⁰³ Munukka, ”Lojalitetsplikten som rättsprincip”, *SvJT* 2010, s. 840, 842.

¹⁰⁴ Munukka, ”Lojalitetsplikten som rättsprincip”, s. 840.

håll åsidosätts, verkar lojalitetsprincipen inom ramen för själva tolkningsprocessen för att definiera förpliktelsens faktiska omfattning och innehåll.¹⁰⁵

I den rättsvetenskapliga diskussionen har Heuman varnat för att vaga begrepp såsom ”lojalitet” riskerar att fungera som mellanbegrepp som döljer de bakomliggande skälen och därmed minska förutsebarheten i rättstillämpningen.¹⁰⁶ Enligt Heuman är inget vunnet med att ersätta ett oklart resonemang med ett annat lika oklart, varför lojalitetsbedömningen av metodologiska skäl bör brytas ned i mer konkreta överväganden som kan granskas och motiveras öppet. I praktiken innebär detta att lojalitetsprincipen bör fungera som en ram för analysen snarare än som ett självständigt argument, genom att strukturera bedömningen kring exempelvis funktionalitet, ekonomisk logik och parternas inbördes intressen. Ett centralt uttryck för denna konkretisering är skyddet för motpartens *befogade tillit*, där lojalitetsplikt och tillit i praxis ofta framstår som nära sammanlänkade. På så sätt grundas en parts rättighet på motpartens lojalitetsplikt att antingen fullgöra sin prestation eller att agera för att undanröja rättsliga missförstånd.¹⁰⁷

Lojalitetsplikten syns särskilt tydligt i biförpliktelser såsom informations- och upplysningsplikter, och får särskilt genomslag när en part har ett kunskaps- eller informationsövertag.¹⁰⁸ Uttalanden i praxis visar att det i kommersiella förhållanden finns en allmän skyldighet att meddela motparten när relevanta omständigheter förändras eller när tystnad kan leda till missförstånd, vilket framgår tydligt i NJA 2017 s. 1195.¹⁰⁹ Denna skyldighet korrigerar och begränsar den annars starka vigilansprincipen som innebär att parterna själva bär ansvaret för att

¹⁰⁵ Herre & Johansson, ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 862.

¹⁰⁶ L Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, SvJT 2022, s. 63.

¹⁰⁷ Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, SvJT 2022, s. 87.

¹⁰⁸ Jfr NJA 1986 s. 596, där Högsta domstolen uttalade att en part som har kännedom om omständigheter av betydelse för motparten inte får förhålla sig passiv när tystnaden riskerar att vilseleda denne, och att ett informationsövertag i vissa fall kan medföra en skyldighet att klargöra förhållanden som motparten rimligen inte kan upptäcka själv.

¹⁰⁹ Se särskilt NJA 2017 s. 1195 p. 15; Se även Herre & Johansson, ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 948.

ta tillvara sina intressen. Om en part agerar illojalt, till exempel genom att undanhålla väsentlig information eller utnyttja motpartens beroendeställning, kan detta neutralisera den andra partens bristande vaksamhet.¹¹⁰ Detta går att utläsa ur praxis, såsom NJA 1986 s. 596, där ett illojalt agerande medverkade till att tolkningsresultatet föll ut till nackdel för den otydliga parten. Vidare sträcker sig kravet på lojal samverkan även till skeden efter ett avtalsbrott, där parterna förväntas klargöra sina uppfattningar i väsentliga delar, vilket tydliggörs i NJA 2017 s. 203, där passivitet efter en felaktig hävning medförde förlust av rätten till tilläggsersättning.¹¹¹

Kravet på lojalitet sätter även tydliga gränser för hur ensidiga rättigheter i ett avtalsförhållande får utövas för att bibehålla avtalets balans över tid. I rättsfallet NJA 2005 s. 142 konstaterade Högsta domstolen att en leasegivare som ägde rätt att ensidigt ändra leasingavgiften vid ränteförändringar var skyldig att tillämpa villkoret på ett lojalt och konsekvent sätt, vilket innebar att även prissänkningar som gynnade leasetagaren måste beaktas.¹¹² Lojalitetskravet aktualiseras därutöver redan i förhandlingsstadiet genom institutet *culpa in contrahendo*. Begreppet avser parternas agerande under avtalsförhandlingarna och innebär att de, redan då, ska uppträda redligt och lojalt samt undvika att genom sitt handlande eller sin passivitet ge motparten en obefogad eller vilseledande bild av att ett bindande avtal kommer till stånd.¹¹³ Även om parter som utgångspunkt förhandlar på egen risk och i princip kan avbryta förhandlingar fritt, sätter lojalitetsprincipen gränser för detta när förhandlingarna har nått ett sådant skede att motpartens tillit till avtalets tillkomst framstår som befogad.¹¹⁴

¹¹⁰ Munukka, "Lojalitetsplikten som rättsprincip", s. 838, 842.

¹¹¹ Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 947.

¹¹² Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 873.

¹¹³ A Adlercreutz, "Rättsverkan av brutna avtalsförhandlingar och andra fall av ofullständigaavtal (om 'letters of intent', principöverenskommelser m. m.)", SvJT 1987, s. 498-99; Heuman, "Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet", SvJT 2022, s. 88.

¹¹⁴ Adlercreutz, "Rättsverkan av brutna avtalsförhandlingar och andra fall av ofullständigaavtal (om 'letters of intent', principöverenskommelser m. m.)", SvJT 1987, s. 495, 512; Heuman, "Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet", SvJT 2022, s. 83, 87; Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 976.

I långvariga samarbetsavtal, där parterna är ömsesidigt beroende och avtalet ofta förutsätter ett fortlöpande samarbete, är lojalitetsprincipen särskilt betydelsefull eftersom parterna typiskt sett har ett gemensamt samarbetsintresse. I sådana avtalsförhållanden är det inte alltid möjligt att i förväg reglera alla situationer uttömmande, vilket innebär att krav på redlighet, samverkan och hänsyn till motpartens berättigade intressen får ökad betydelse vid fastställandet av avtalets innehåll. Detta kan jämföras med engelsk rätt där det traditionellt saknas en allmän kontraktuell lojalitetsplikt (*good faith*), vilket utgör en central skillnad gentemot den nordiska traditionen.¹¹⁵ Liknande resultat kan i stället kan uppnås genom extensiv avtalstolkning eller genom intolkning av så kallade *implied terms in fact* när det krävs för att avtalet ska fungera på ett rimligt sätt.¹¹⁶ Även internationella soft law-instrument, såsom UNIDROIT Principles och DCFR, innehåller uttryckliga krav på *good faith and fair dealing*,¹¹⁷ och har i svensk rättstillämpning använts som inspirationskällor vid lojalitetsbedömningar, vilket bland annat kommer till uttryck i NJA 2009 s. 672. Sammantaget framträder lojalitetsprincipen i svensk rätt som ett centralt tolkningsverktyg i långvariga avtalsrelationer, genom att den bidrar till att avtalet tolkas och tillämpas i enlighet med dess funktion, parternas samarbetsintresse och rimliga förväntningar.

2.5.2 Ekvivalensprincipen

Ekvivalensprincipen uttrycker tanken att avtalsrelationen ska präglas av en rimlig balans mellan parternas prestationer, rättigheter och skyldigheter.¹¹⁸ Vid avtalstolkning fungerar principen som en materiell ordningsprincip som hjälper domstolen att bestämma förpliktelseernas faktiska omfattning, särskilt när avtalstexten är oklar eller ofullständig.¹¹⁹ I detta sammanhang skiljer man mellan subjektiv och objektiv ekvivalens. Den *subjektiva* eller *formella* ekvivalensen innebär att rättsordningen respekterar den balans som parterna själva har kommit överens

¹¹⁵ Munukka, "Lojalitetsplikten som rättsprincip", s. 847; Jfr NJA 1997 s. 65.

¹¹⁶ C Ramberg, "Uppsägningstid vid långvariga samarbetsavtal", *SvJT* 2010, s. 97; Jfr NJA 2009 s. 672.

¹¹⁷ J Rosengren, "Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv", *SvJT* 2010, s. 17.

¹¹⁸ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 43 ff.

¹¹⁹ R Dotevall, "Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal", *SvJT* 2002, s. 443.

om vid avtalets ingående, vilket följer av principen om avtalsfrihet.¹²⁰ Denna balans ligger till grund för tolkningen även i fall där vederlaget objektivt sett framstår som högt eller lågt, så länge avtalet tillkommit under korrekta former.¹²¹ Den *objektiva* ekvivalensen får däremot betydelse när parternas gemensamma vilja inte kan fastställas. I sådana fall används externa bedömningsgrunder, såsom marknadsvärde eller affärsmässig rimlighet, för att bestämma avtalets innehåll.¹²²

Ur ett metodologiskt perspektiv fungerar ekvivalensprincipen som ett immanent tolkningsdatum som används för att fastställa avtalsinnehållet, snarare än för att ändra ett redan klarlagt villkor. Högsta domstolen har i modern praxis betonat att när en gemensam partsavsikt saknas och ordalydelsen lämnar utrymme för flera tolkningsalternativ, är det naturligt att utgå från att ett avtalsvillkor ska fylla en förnuftig funktion och utgöra en rimlig reglering av parternas motstående intressen.¹²³ Ekvivalenstanken blir här vägledande för att undvika tolkningsresultat som leder till en påtaglig och omotiverad ekonomisk obalans. En tolkning som innebär att den ena parten ges sådana rättigheter att avtalet i praktiken blir värdelöst för motparten bör därför ge vika för ett alternativ som bättre bevarar avtalets ekonomiska rationalitet och jämvikt.¹²⁴ Det är samtidigt viktigt att understryka att detta inte rör sig om en dold villkorskontroll eller jämkning enligt 36 § avtalslagen, utan om ett led i den primära tolkningen och utfyllnaden för att klarlägga vad förpliktelsen faktiskt innebär. Genom att använda ekvivalens som bakgrundsnorm vid utfyllnad av avtalsluckor ges avtalet en funktionell innebörd som harmonierar med den riskfördelning som parterna typiskt sett kan antas ha eftersträvat.¹²⁵

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Dotevall, ”Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal”, SvJT 2002, s. 441.

¹²² Dotevall, ”Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal”, SvJT 2002, s. 443.

¹²³ NJA 2015 s. 741 p. 10; Se även Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, SvJT 2022, s. 95.

¹²⁴ Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, SvJT 2022, s. 87, 96.

¹²⁵ Dotevall, ”Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal”, SvJT 2002, s. 446; Adlercreutz, ”Rättsverkan av brutna avtalsförhandlingar och andra fall av ofullständigaavtal (om 'letters of intent', principöverenskommelser m. m.)”, SvJT 1987, s. 495, 512.

Även ekvivalensprincipen får särskild betydelse i långvariga avtalsförhållanden, där den används för att bevara den ursprungliga avtalsbalansen över tid vid förändrade förhållanden. Vid tolkningen av varaktiga kontrakt är utgångspunkten ofta att den subjektiva balans som parterna enades om vid avtalsslutet ska bestå, vilket kan innebära att avtalet genom utfyllnad anses innefatta en lojalitetsplikt att beakta motpartens intresse av att avtalsförhållandet fortgår på rimliga villkor.¹²⁶ På detta sätt fungerar principen som en normativ motvikt till en strikt språklig tolkning som under avtalstiden annars skulle kunna leda till en extrem obalans. I svensk rättspraxis har sådana situationer ofta hanterats genom att återställa den subjektiva jämvikten mellan prestation och motprestation.¹²⁷ Ekvivalensprincipen bidrar därmed till att precisera vaga avtalsvillkor på ett sätt som speglar den affärsmässiga logik och det samarbetsintresse som bär upp rättsförhållandet, utan att åsidosätta principen om att parter i kommersiella relationer i stor utsträckning förhandlar på egen risk.¹²⁸

Vid en jämförelse mellan svensk och engelsk rätt framträder en gemensam utgångspunkt vid fastställandet av avtalsinnehåll. I båda rättsordningarna sker tolkningen av avtalet mot bakgrund av funktionella och affärsmässiga överväganden när ordalydelsen är oklar eller ofullständig.¹²⁹ Syftet är att nå ett avtalsinnehåll som är kommersiellt rimligt och förenligt med avtalets ändamål.¹³⁰ I engelsk rätt saknas emellertid ett generellt jämningsinstrument motsvarande 36 § avtalslagen.¹³¹ Frågor om rimlighet och proportionalitet hanteras därför inom ramen för en ändamålsinriktad avtalstolkning, så kallad *commercial construction*, där avtalet ges en kommersiellt rimlig och funktionell innebörd.¹³² Om en strikt språklig tolkning skulle

¹²⁶ Dotevall, ”Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal”, *SvJT* 2002, s. 451, 455.

¹²⁷ Dotevall, ”Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal”, *SvJT* 2002, s. 452.

¹²⁸ Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, *SvJT* 2022, s. 87, 96; Adlercreutz, ”Rättsverkan av brutna avtalsförhandlingar och andra fall av ofullständigaavtal (om 'letters of intent', principöverenskommelser m. m.)”, *SvJT* 1987, s. 512.

¹²⁹ Herre & Johansson, ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, *SvJT* 2020, s. 862, 884; Se även NJA 2015 s. 741 p. 10.

¹³⁰ NJA 2015 s. 741 p. 10; Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, *SvJT* 2022, s. 95.

¹³¹ Dotevall, ”Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal”, *SvJT* 2002, s. 443.

¹³² Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 13; Jfr Dotevall, ”Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal”, *SvJT* 2002, s. 443.

leda till ett resultat som framstår som orimligt, affärsmässigt osannolikt eller oförenligt med avtalets funktion, väljer den engelska domstolen ett tolkningsalternativ som bättre överensstämmer med avtalets syfte.¹³³

Skillnaden mellan rättsordningarna ligger därmed inte i ambitionen att nå ett affärsmässigt rimligt resultat, utan i hur rättsordningarna systematiskt hanterar förhållandet mellan tolkning och skälighetskontroll.¹³⁴ Medan engelsk rätt i huvudsak är hänvisad till att lösa obalanser genom tolkningen av åtagandets innehåll, tillämpar svensk rätt en tvåstegsmodell där avtalsinnehållet först fastställs genom tolkning och där en efterföljande kontroll av skäligheten kan aktualiseras genom jämkning om villkoren ändå visar sig vara oskäligen.¹³⁵

2.5.3 Vigilansprincipen

Vigilansprincipen är en av de mest grundläggande metanormerna i svensk avtalsrätt och uttrycker att avtal ingås på egen risk samt att parterna själva bär huvudansvaret för att bevaka sina intressen.¹³⁶ Principen kan ses som avtalsfrihetens praktiska spegelbild och manifesteras i lagstiftningen genom exempelvis köparens undersökningsplikt och reklamationskyldigheten enligt köplagen.¹³⁷ Särskilt inom kommersiella förhållanden ställs kraven på aktivitet högt. En näringsidkare förväntas vara uppmärksam på motpartens uppfattning och agera utan dröjsmål för att undanröja oklarheter, med risk för rättsförluster eller oavsedd bundenhet.¹³⁸ Denna ak-

¹³³ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 12; Herre & Johansson, ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 886.

¹³⁴ Jfr Dotevall, ”Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal”, SvJT 2002, s. 443, 456; NJA 2015 s. 741 p. 16

¹³⁵ NJA 2015 s. 741 p. 16; Herre & Johansson, ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 854, 862, 864; Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 12.

¹³⁶ A. Norlén & C. Ramberg, ”Vigilansprincipen i förmögenhetsrätten”, SvJT 2021, s. 375.

¹³⁷ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 39 f.

¹³⁸ Adlercreutz, ”Rättsverkan av brutna avtalsförhandlingar och andra fall av ofullständigaavtal (om 'letters of intent', principöverenskommelser m. m.)”, SvJT 1987, s. 505; Herre & Johansson, ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 831, 944.

tivitetsplikt är central för det så kallade *avvecklingsintresset*, då den ger motparten möjlighet att inrätta sig efter situationen och överblicka sina ekonomiska risker.¹³⁹

Egenansvaret är emellertid inte absolut utan måste sättas i relation till motstående rättsprinciper. När vaksamhetskravet kolliderar med lojalitetsprincipen kan lojalitetshänsyn få företräde, särskilt om den ena parten haft fog för att förlita sig på motpartens uppgifter eller agerande.¹⁴⁰ Inom avtalstolkningen får detta genomslag genom den så kallade ondTROSregeln (*dolusregeln*). Denna innebär att en part som inser att motparten har en felaktig uppfattning om ett villkors innebörd är skyldig att klargöra sin egen ståndpunkt.¹⁴¹ Den som förblir passiv trots sådan insikt riskerar att bli bunden vid motpartens uppfattning, då rättsordningen inte tillåter att en part utnyttjar en oklarhet för att spekulera på motpartens bekostnad.¹⁴² Vidare kan skyddsprincipen, som nämns i anslutning till 36 § avtalslagen, leda till ökade krav på en ekonomiskt eller kunskapsmässigt överlägsen part och därigenom minska betydelsen av vigilans hos den svagare parten.¹⁴³

Tolkningstraditionen i engelsk rätt ger uttryck för liknande tankegångar genom användningen av integrationsklausuler (*merger clauses*) och den historiska kopplingen till *parol evidence rule*.¹⁴⁴ Dessa instrument syftar till att skapa förutsebarhet genom att klargöra att det skriftliga dokumentet utgör hela överenskommelsen, vilket placerar risken på den part som förlitat sig

¹³⁹ Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 942, 947.

¹⁴⁰ Norlén & Ramberg, "Vigilansprincipen i förmögenhetsrätten", s. 375.

¹⁴¹ Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 867; Heuman, "Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet", SvJT 2022, s. 83..

¹⁴² Adlercreutz, "Rättsverkan av brutna avtalsförhandlingar och andra fall av ofullständigaavtal (om 'letters of intent', principöverenskommelser m. m.)", SvJT 1987, s. 504; Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 828.

¹⁴³ Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 39 f.; Jfr NJA 1997 s. 65; Se även Dotevall, "Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal", SvJT 2002, s. 442, 457.

¹⁴⁴ M Sjöman, "Integrationsklausulen och den svenska avtalsrätten", SvJT 2008, s. 571 ff.

på uppgifter som inte tagits in i det slutliga avtalet.¹⁴⁵ Även om sådana klausuler i svensk rätt inte kan begränsa den fria bevisprövningen enligt 35 kap. 1 § rättegångsbalken, fungerar de som viktiga tolkningsdata som kan förstärka det skriftliga avtalets bevisvärde och påverka vilken tyngd som ges åt avtalspreliminärer i den materiella tolkningen.¹⁴⁶

Skillnaden mellan svensk och engelsk rätt i fråga om vaksamhetskravet är i detta avseende främst systematisk.¹⁴⁷ I engelsk rätt placeras risken i hög grad på parterna själva genom en strikt betoning av avtalets skriftliga uttryck, vilket innebär att den som inte ser till att relevanta uppgifter tas in i det slutliga avtalet som utgångspunkt får bära följderna av detta.¹⁴⁸ Vaksamhetskravet kommer därmed till uttryck genom en ordning där passivitet eller tillit till uto-mavtalsliga uppgifter normalt inte ges rättsligt skydd. I svensk rätt framstår vigilansprincipen som en relativ norm vars genomslag begränsas av lojalitets- och skyddshänsyn.¹⁴⁹ En part kan därför inte vinna på passivitet om denne haft anledning att inse att motparten haft en felaktig uppfattning om avtalets innebörd.¹⁵⁰ Sammanfattningsvis innebär detta att rättsordningen inte utan vidare kompenserar en part som accepterar risker, men att vaksamhetskravet får vika när lojalitets- och skyddsskäl talar för en annan lösning.

¹⁴⁵ Ibid; Jfr Adlercreutz, "Rättsverkan av brutna avtalsförhandlingar och andra fall av ofullständigaavtal (om 'letters of intent', principöverenskommelser m. m.)", SvJT 1987, s. 498; Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 863.

¹⁴⁶ U Bernitz, *Standardavtalsrätt*, 7 uppl., Vällingby: Norstedts Juridik 2004, s. 148; A Adlercreutz, "Om den rättsliga betydelsen av skriftlig avtalsform och om integrationsklausuler", i *Festskrift till Jan Ramberg*, Stockholm: Juristförlaget 1996, s. 29

¹⁴⁷ Heuman, "Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet", SvJT 2022, s. 95.

¹⁴⁸ Jfr Adlercreutz, "Rättsverkan av brutna avtalsförhandlingar och andra fall av ofullständigaavtal (om 'letters of intent', principöverenskommelser m. m.)", SvJT 1987, s. 498, 503; Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 867.

¹⁴⁹ Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 947.

¹⁵⁰ Adlercreutz, "Rättsverkan av brutna avtalsförhandlingar och andra fall av ofullständigaavtal (om 'letters of intent', principöverenskommelser m. m.)", SvJT 1987, s. 504; Herre & Johansson, "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 828.

2.5.4 Oklarhetsregeln

Oklarhetsregeln (*contra stipulatorem, eller proferentem*) innebär att en oklar avtalsbestämelse ska tolkas till nackdel för den part som formulerat villkoret eller haft kontroll över dess utformning.¹⁵¹ Den har en lång historisk bakgrund och kan spåras tillbaka till den romerska rätten, där tveksamma avtalsvillkor ansågs bära tolkas till nackdel för den part som formulerat eller föreslagit dem.¹⁵² I svensk avtalsrätt har denna grundsats utvecklats till ett instrument för riskallokering i situationer där avtalstexten lämnar kvar en oklarhet som inte kunnat undanröjas genom sedvanliga tolkningsmetoder.¹⁵³ Utgångspunkten är att den part som haft bäst förutsättningar att undvika, upptäcka eller förebygga oklarheten ska bära konsekvensen av den.¹⁵⁴ Denna funktion knyter samman både preventiva och kompenserande överväganden, eftersom regeln dels motverkar strategiskt ottydliga avtalsvillkor, dels förhindrar att en part tillgodogör sig fördelar som uppstår genom bristfällig kontraktsskrivning.

Doktrinen presenterar två varianter av oklarhetsregeln.¹⁵⁵ Den ena riktar sig mot den som faktiskt formulerat villkoret, medan den andra träffar den som haft störst möjlighet att upptäcka eller eliminera oklarheten innan avtalet slutits.¹⁵⁶ Båda varianterna uttrycker ett likartat ansvarsideologiskt synsätt: den part som kontrollerat textens utformning eller haft särskilt goda möjligheter att förutse tolkningsrisken ska också bära följderna av att oklarheten kvarstår. Detta synsätt har även en tydlig preventiv dimension genom att det skapar incitament för tyd-

¹⁵¹ Oklarhetsregeln (*contra proferentem*) innebär att ett oklart avtalsvillkor tolkas till nackdel för den part som har formulerat eller haft möjlighet att förebygga villkorets ottydlighet. I svensk rätt har denna princip historiska rötter i den romerska rätten. I modern tid har regeln fått särskilt genomslag i konsumentförhållanden via EU-rätten, där dess lagfästa uttryck återfinns i 10 § lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (AVLK). Denna bestämmelse bygger på artikel 5 i direktivet om oskäligen avtalsvillkor och föreskriver att ett oklart villkor som inte har varit föremål för individuell förhandling ska tolkas till konsumentens förmån. Regeln, som i SvJT beskrivits som en central tolkningsprincip för standardvillkor, är dock i doktrinen en subsidiär metod som normalt endast aktualiseras när andra tolkningsmetoder (såsom ordalydelse, kontext, systematik och ändamålstolkning) inte har kunnat lösa oklarheten.

Se mer i U Bernitz, "Oklarhetsregeln och oskäligen avtalsvillkor: ny rättsutveckling för konsumentavtal", SvJT 2019 s. 681.

¹⁵² Ramberg & Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, s. 218 f.

¹⁵³ Bernitz, "Oklarhetsregeln och oskäligen avtalsvillkor: ny rättsutveckling för konsumentavtal", SvJT 2019 s. 681 ff.

¹⁵⁴ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 268.

¹⁵⁵ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 269.

¹⁵⁶ Ibid.

liga och transparenta villkor, särskilt i situationer där endast den ena parten i realiteten har påverkat innehållet.

I svensk rätt är oklarhetsregeln en subsidiär metod som endast aktualiseras när andra tolkningsmetoder inte lett till ett tillfredsställande resultat. Lehrberg framhåller att regeln måste föregås av en fullständig analys av ordalydelse, systematik, ändamål och kontext innan den kan användas.¹⁵⁷ Högsta domstolen har i NJA 2017 s. 113 betonat denna rangordning genom att kräva att en klar och faktisk oklarhet ska finnas kvar efter den kontextuella tolkningen för att regeln ska få genomslag.¹⁵⁸ Sammantaget framstår oklarhetsregeln som en metod som först får betydelse när alla andra tolkningsverktyg har prövats utan att lösa tolkningsfrågan.¹⁵⁹ Domstolen måste ha analyserat ordalydelse, systematik, ändamål och kontext, och en verklig oklarhet måste fortfarande kvarstå innan regeln kan tillämpas.¹⁶⁰ Dess funktion ligger därför inte i att styra tolkningen i första hand, utan att i sista hand fördela risken för otydliga villkor och motverka obalans i avtalsförhållandet. Detta markerar regelns karaktär av ett avslutande skyddsmoment snarare än ett primärt tolkningsinstrument.¹⁶¹

I engelsk rätt fyller *contra proferentem* en liknande roll som en subsidiär hjälpregel som aktualiseras först när andra tolkningsdata uttömts, vilket visar att båda rättsordningarna placerar regeln långt ner i tolkningshierarkin även om metoderna i övrigt skiljer sig åt.¹⁶² Sammantaget visar jämförelsen att oklarhetsregeln i båda traditionerna uppfattas som ett skydd mot obalans snarare än ett primärt tolkningsinstrument, och att dess funktion ytterst är att säkerställa rimlighet i situationer där textens oklarhet annars skulle utnyttjas.

Rättspraxis visar att oklarhetsregeln tillämpas med återhållsamhet men att den kan få betydande konsekvenser när villkoret ingår i ett standardavtal som ensidigt utformats av en pro-

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ NJA 2017 s. 113 p. 30.

¹⁵⁹ Bernitz, ”Oklarhetsregeln och oskäligen avtalsvillkor: ny rättsutveckling för konsumentavtal”, *SvJT* 2019 s. 681 ff.

¹⁶⁰ Bernitz, ”Oklarhetsregeln och oskäligen avtalsvillkor: ny rättsutveckling för konsumentavtal”, *SvJT* 2019 s. 683 ff.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 17.

fessionell avtalspart. I NJA 2012 s. 3 tolkades en oklar begränsningsbestämmelse i ett företagsförsäkringsavtal mot försäkringsgivaren, eftersom villkoret ingick i ett standardavtal och försäkringstagaren inte haft någon reell möjlighet att påverka textens utformning. Liknande resonemang återfinns i NJA 1950 s. 86, där en otydlig avtalsbestämmelse i ett bilköp tolkades till nackdel för bilhandlaren, samt i NJA 1963 s. 683 och NJA 1978 s. 223, där oklarheter i försäkringsvillkor, respektive regler om mervärdesskatt, lades på den professionella parten. I konsumentrelationer ställs särskilt höga krav på tydlighet, vilket framgår av NJA 1988 s. 408 och NJA 1986 s. 596, där oklarheter i försäkrings- och köpevillkor fick bäras av näringsidkaren.¹⁶³ Genomgående kan noteras att domstolen i dessa fall motiverar utgången med att den ena parten haft ett informationsövertag och därmed också bäst möjlighet att förebygga oklarheten.

Arbetsdomstolens (AD) rättspraxis visar en liknande men mer uttrycksorienterad tillämpning.¹⁶⁴ Det innebär att bedömningen i hög grad tar sin utgångspunkt i vad parterna faktiskt har kommunicerat och gett uttryck för. I dessa mål ges stor vikt åt vilken part som haft störst möjlighet att upptäcka oklarheten under förhandlingsprocessen, särskilt när den ena parten haft ansvar för att utarbeta eller presentera förslag till avtalsbestämmelser.¹⁶⁵ AD använder ibland ett culparesonemang parallellt med oklarhetsregeln men resultatet är i praktiken detsamma: risken för oklarheten placeras hos den part som haft bäst möjligheter att undanröja

¹⁶³ Jfr Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 283.

¹⁶⁴ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 274 ff.

¹⁶⁵ Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 287-288.

den.¹⁶⁶ Praxis visar även att reglerna får särskild relevans vid kollektivavtal där avtalsvillkoren ofta formuleras under tids- och informationsmässig asymmetri.¹⁶⁷

Sammanfattningsvis fungerar oklarhetsregeln som en sista tolkningsväg och som ett rättspolitiskt uttryck för krav på tydlighet, förutsebarhet och aktsamhet i avtalsförhållanden. Regeln har särskild betydelse när avtalsvillkor formulerats ensidigt eller där det föreligger en obalans mellan parterna. Genom att placera risken hos den som haft bäst möjlighet att undvika oklarheten bidrar regeln till att säkerställa rimliga och transparenta avtalsvillkor och upprätthåller samtidigt centrala avtalsrättsliga värden.

2.5.5 Rimlighetsprincipen

Bedömningen av tolkningsresultatets rimlighet aktualiseras först sedan övriga tolkningsdata prövats och fungerar därför som ett avslutande kontrollled i den objektiva tolkningsprocessen.¹⁶⁸ Inom ramen för denna hierarkiska prövningsordning ska ledning för ett avtals innehåll primärt sökas i villkorets ordalydelse, avtalets systematik, dess övergripande ändamål samt bakomliggande dispositiv rätt, men det har i ett flertal avgöranden betonats att det ”ytterst och sist” ska göras en mer övergripande rimlighetsbedömning.¹⁶⁹ Denna prövning

¹⁶⁶ Jfr AD 1938 nr 49 och AD 1951 nr 7, där Arbetsdomstolen (utan att alltid uttryckligen tillämpa oklarhetsregeln) i stället gör en culpabedömning av parternas handlande vid avtalsslutet. Domstolen prövar därvid om någon part haft särskild anledning att inse att avtalsbestämmelsen kunde uppfattas på olika sätt samt om denna part haft bättre möjligheter än motparten att klargöra innebörden under förhandlingarna. När så varit fallet har AD placerat risken för oklarheten hos den parten. Utfallet sammanfaller därmed i praktiken med vad som följer av en tillämpning av oklarhetsregeln; se även AD 1982 nr 79; Jfr Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 276 f.

¹⁶⁷ Se bl.a. AD 1951 nr 7, AD 1973 nr 8 och AD 1993 nr 131, vilka enligt Lehrberg illustrerar att oklarhets- och culparesonemanget får särskild relevans i kollektivavtalssammanhang. Detta hänger samman med att kollektivavtal ofta tillkommer under tidspress och mot bakgrund av informations- och styrkeasymmetrier mellan parterna, vilket motiverar att ökade krav ställs på den part som haft störst inflytande över avtalsformuleringen eller bäst möjlighet att förutse dess praktiska konsekvenser. Underlåtenhet att undanröja oklarheter i sådana situationer har därför lett till att AD placerat tolkningsrisken hos denna part; jfr Lehrberg, *Avtalstolkning*, s. 278 f.

¹⁶⁸ Herre & Johansson, ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 862

¹⁶⁹ Herre & Johansson ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, s. 862; Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, SvJT 2022, s. 66.

utgör inte en primär tolkningsprincip utan fungerar som ett metodologiskt korrektiv som syftar till att säkerställa att det funna tolkningsalternativet är förenligt med avtalets funktion och inre logik, samt att det inte leder till resultat som framstår som affärsmässigt främmande.¹⁷⁰ I likhet med vad som gäller för andra öppna tolkningsstandarder förhåller sig Heuman kritisk till att låta vaga begrepp som ”rimlighet” styra rättstillämpningen direkt.¹⁷¹ Vidare menar Heuman att begreppet i stället bör betraktas som en sammanfattande beteckning för underliggande rationella argument rörande funktionalitet och ekonomisk logik som verkar för att precisera avtalets innehåll när andra tolkningsdata är motstridiga eller ofullständiga.¹⁷²

Det är av avgörande betydelse för den rättsliga systematiken att hålla isär denna rimlighetsbedömning från jämningsinstitutet i 36 § AvtL, då de fyller fundamentalt olika funktioner och verkar på skilda stadier i den juridiska prövningen. Medan en prövning enligt 36 § AvtL ger möjligheten till en självständig påföljd som innebär att domstolen åsidosätter eller ändrar ett redan fastställt och i sig tydligt avtalsinnehåll på grund av dess oskälighet, verkar tolkningsresultatets rimlighet immanent i själva tolknings- och utfyllnadsprocessen för att definiera vad förpliktelsen faktiskt innebär.¹⁷³ Denna distinktion understryks i rättspraxis, bland annat i NJA 2017 s. 113, där Högsta domstolen markerat att frågor rörande avtalsvillkors skälighet bör hanteras öppet genom jämningsregler snarare än genom en resultatstyrd tolkning som döljer de faktiska skälen för ställningstagandet.¹⁷⁴ Tolkningsresultatets rimlighet fungerar således som ett verktyg för att finna avtalets objektiva innehåll i fall av otydlighet eller avtalsluckor, och utgör därmed en del av fastställandet av den dispositiva norm som ska gälla mellan parterna, snarare än en efterföljande korrigering av en konstaterat betungande reglering.¹⁷⁵ Heu-

¹⁷⁰ Herre & Johnsson ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 862.

¹⁷¹ Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, SvJT 2022, s. 63.

¹⁷² Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, SvJT 2022, s. 63, 96.

¹⁷³ Herre & Johnsson ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 856, 864.

¹⁷⁴ Herre & Johnsson ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 856.

¹⁷⁵ Herre & Johnsson ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 862, 864.

man påpekar att sådana rimlighetsargument ofta vilar på abstrakta förnuftsmässiga överväganden som faller under principen *jura novit curia*, vilket innebär att domstolen utifrån en objektiv måttstock kan fastställa vad som utgör en rationell utfyllning av avtalet utan att detta behöver bevisas som en faktisk partsuppfattning.¹⁷⁶

Rättssäkerhetsaspekter och kravet på förutsebarhet sätter samtidigt tydliga gränser för hur tungt tolkningsresultatets rimlighet får väga, särskilt när den riskerar att komma i konflikt med en tydlig avtalstext. Högsta domstolen har klargjort att en tolkning som visserligen framstår som en ”lämplig ordning” ur rimlighetssynpunkt inte kan godtas om den saknar klara hållpunkter i avtalet, vilket särskilt gäller för betungande skyldigheter eller rättighetsavskärande bestämmelser.¹⁷⁷ I rättsfallet NJA 2015 s. 862 fick rimlighetsaspekter vika för principen att preskriptionsregler ska tolkas restriktivt; trots att det ansågs rimligt att en frist började löpa vid en viss tidpunkt, kunde en sådan utfyllande tolkning inte ske utan uttryckligt stöd i avtalets ordalydelse.¹⁷⁸ Detta illustrerar att rimlighetsbedömningen som avslutande kontrollled är underordnad behovet av formell säkerhet vid tillämpningen av tydliga tidsfrister.¹⁷⁹ Heuman varnar för att begreppet ”rimlig” annars kan användas på ett sätt som döljer de egentliga skälen bakom domstolens bedömning.¹⁸⁰ Han menar därför att rimlighetsargumentet bör brytas ned i mer konkreta överväganden, såsom hur riskerna fördelas mellan parterna och vilken tillit de med fog kunnat ha till avtalet. På så sätt kan tolkningen bli mer förutsebar och inte utvecklas till en fri skälighetsbedömning som i stället hör hemma inom generalklausulens tillämpningsområde.¹⁸¹

¹⁷⁶ Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, SvJT 2022, s. 67.

¹⁷⁷ Herre & Johnsson ”Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelsers uppkomst, innehåll och avveckling”, SvJT 2020, s. 886.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, SvJT 2022, s. 94.

¹⁸¹ Heuman, ”Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet”, SvJT 2022, s. 63, 94.

Sammanfattningsvis fungerar bedömningen av tolkningsresultatets rimlighet i den moderna svenska tolkningsmodellen som en kontroll av att tolkningen leder till ett förnuftigt och affärsmässigt rimligt resultat inom ramen för tolkning och utfyllnad.¹⁸² Rimlighetsbedömningen är ett verktyg för att fastställa vad avtalet innebär, inte för att ändra det. Genom att placera denna bedömning sist i tolkningsprocessen säkerställs att rimlighetsargumentet endast används för att välja mellan möjliga tolkningsalternativ eller för att fylla ut oklara punkter på ett sätt som stämmer överens med avtalets helhet.¹⁸³ På så sätt respekteras parternas uttryckliga reglering i första hand, och tolkningsresultatet påverkas endast i undantagsfall för att undvika slutsatser som strider mot avtalets affärsmässiga sammanhang eller god affärssed.¹⁸⁴

¹⁸² Herre & Johnsson "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelser uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 862; Heuman, "Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet", SvJT 2022, s. 95.

¹⁸³ Herre & Johnsson "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelser uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 862, 864.

¹⁸⁴ Herre & Johnsson "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019: Om förmögenhetsrättsliga förpliktelser uppkomst, innehåll och avveckling", SvJT 2020, s. 862; Heuman, "Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet", SvJT 2022, s. 66.

3 Internationella begrepp och svensk avtalsrätt

3.1 Bakgrund

Internationella avtalsrättsliga begrepp används allt oftare i svenska kommersiella avtal, särskilt i situationer där engelska fungerar som avtals- eller förhandlingsspråk.¹⁸⁵ Detta skapar en betydande tolkningsproblematik eftersom samma uttryck kan ha helt olika betydelser i olika rättssystem. Svensk rätt bygger på en helhetsbedömning där ordalydelse, systematik, avtalets syfte och omständigheterna vid avtalets tillkomst vägs samman.¹⁸⁶ I civil law, dit svensk rätt räknas, är *good faith* en grundläggande norm som styr både tolkning och utfyllnad. Engelsk rätt utgår däremot från avtalet som en textbunden konstruktion och accepterar endast lojalitetsplikter som är uttryckligen definierade. När begrepp som utvecklats inom dessa system förs in i avtal som ska tillämpas enligt svensk rätt följer inte deras systemförutsättningar med, något som kan leda till att villkor får en annan verkan än parterna avsett. Detta kapitel analyserar hur dessa skillnader påverkar tolkningen av centrala internationella avtalsbegrepp i svensk rätt.

3.2 *Good faith, fair dealing* och *bona fide* i internationell rätt

Internationella begrepp som *good faith* och *fair dealing* har en etablerad funktion i många rättssystem men saknar en gemensam rättslig innebörd.¹⁸⁷ I *civil law* fungerar *good faith* som en central norm som påverkar såväl tolkning som utfyllnad av avtal och som även ställer krav på hur avtalsparterna agerar under avtalets genomförande.¹⁸⁸ Den tyska rättens regel om *Treu und Glauben* och den nederländska rättens *reasonableness and fairness* är uttryck för denna tradition.¹⁸⁹ Principerna anger att avtalsfriheten begränsas genom en övergripande hänsyns-

¹⁸⁵ J M Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction* (2nd edn, Edward Elgar Publishing 2017), s. 136 ff.

¹⁸⁶ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, *SvJT* 2010, s. 1-3.

¹⁸⁷ Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction* (2017), s. 8.

¹⁸⁸ Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction* (2017), s. 136-138.

¹⁸⁹ Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction* (2017), s. 136-138.

plikt som ska säkerställa balans och lojalitet i avtalsrelationen. Detta syns tydligt i Bundesgerichtshofs avgörande från 1992 om en *first demand guarantee*, där domstolen underkände en strikt ordalydelsestolkning eftersom ett sådant resultat skulle strida mot kraven på god tro i kommersiella garantiåtaganden.¹⁹⁰ Fallet illustrerar hur tysk rätt använder *good faith* som korrigerande norm även när avtalsvillkoren i sig framstår som tydliga.

Engelsk rätt har utvecklats i en annan riktning. Det finns ingen generell princip om *good faith* och domstolarna motsätter sig öppna normer som ger stort tolkningsutrymme.¹⁹¹ I det ledande rättsfallet *Walford v Miles* uttalade House of Lords att ett avtal om att förhandla i *good faith* är ogiltigt eftersom det saknar objektiv prövbarhet och ger domstolen ett oacceptabelt normativt utrymme.¹⁹² Samtidigt visar senare praxis att engelsk rätt kan godta *good faith*-liknande skyldigheter när de är konkret definierade. I *Petromec Inc v Petroleo Brasileiro SA Petrobras* (2005) gavs verkan åt en *good faith*-klausul kopplad till ett tekniskt kostnadsberäkningsmoment,¹⁹³ och i *Tramtrack*-domen accepterades en liknande skyldighet när den var knuten till ett mätbart avtalsvillkor.¹⁹⁴ Engelsk rätt avvisar således inte lojalitet som princip utan efterfrågar precision för att undvika att domstolen tvingas fylla ut avtalet med normativt innehåll.

Samtidigt har senare praxis visat att engelsk rätt i viss utsträckning har nyanserat sitt motstånd mot lojalitetsbaserade förpliktelser.¹⁹⁵ I avgörandet *Yam Seng*,¹⁹⁶ uttalade High Court att domstolen, genom objektiv avtalstolkning, i vissa situationer kan intolka ett underförstått avtals-

¹⁹⁰ BGH 12 March 1992, NJW 1992, 1446 (Bürgschaft auf erstes Anfordern), refererad i Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 127.

¹⁹¹ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 2 ff.

¹⁹² *Walford v Miles* (1992) 2 AC128, HL... Se även M Chen-Wishart, *Contract Law* (5 uppl., Oxford University Press 2015) s. 90–92.

¹⁹³ *Petromec Inc v Petroleo Brasileiro SA Petrobras* (2005) EWCA Civ 891; (2006) 1 Lloyd’s Rep 121. Se även M Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 92 och 304.

¹⁹⁴ *Tramtrack Croydon Ltd v London Bus Services Ltd* (2007) EWHC 107 (Comm); (2007) All ER (D) 14 (Comm Ct). Se även Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 92.

¹⁹⁵ C Ramberg, *Lojalitet i engelsk och svensk avtalsrätt*, Tidskrift för Rettsvitenskap, vol. 126, nr 4-5/2013, s. 521–530, ISSN 0040-7143, s. 521, 529.

¹⁹⁶ *Yam Seng PTE Ltd v International Trade Corporation Ltd* (2013) EWHC 111 (QB)

villkor om att parterna ska agera i *good faith*.¹⁹⁷ Domaren framhöll att ett brott mot en sådan skyldighet föreligger när en parts beteende framstår som kommersiellt oacceptabelt för rimliga och hederliga aktörer.¹⁹⁸

Avgörandet tog särskilt sikte på så kallade relationella avtal, såsom långvariga distributions- och samarbetsavtal, vilka kräver ett högt mått av kommunikation och samarbete baserat på ömsesidigt förtroende för att vara affärsmässigt effektiva (*business efficacy*).¹⁹⁹ Genom att förankra *good faith*-kravet i parternas befogade förväntningar och avtalsrelationens specifika karaktär, snarare än i en generell rättsprincip, markerade domstolen att engelsk rätt även fortsättningsvis avvisar öppna och allmänt hållna normer.²⁰⁰ Domstolen betonade även att avtalsfriheten upprätthålls genom detta synsätt, eftersom parterna alltjämt har möjlighet att uttryckligen avtala bort sådana underförstådda lojalitetsförpliktelser.²⁰¹ Avgörandet illustrerar därmed ett pragmatiskt och kontextberoende förhållningssätt, där lojalitetskrav kan erkännas när de framstår som nödvändiga för att ge avtalet verkan enligt dess kommersiella syfte, och där engelsk rätt i vissa avseenden närmar sig den metod som länge präglat svensk rätt.²⁰²

Svensk rätt intar en mellanställning. Det finns ingen lagfäst *good faith*-princip men den underförstådda lojalitetsprincipen fungerar som en norm vid tolkning och genomförande av avtal.²⁰³ Lojalitetsprincipen innebär att parterna ska handla på ett sätt som inte underminerar avtalets syfte och att vissa hänsynsplikter följer av avtalets konstruktion och parternas relation. Detta kommer till uttryck i hovrättsfallet T 5190-15 där en kommun ansågs ha brutit mot lojalitetsplikten genom att underlåta att klargöra en ändring av etablerat partsbruk, vilket skapade en

¹⁹⁷ Yam Seng PTE Ltd v International Trade Corporation Ltd (2013) EWHC 111 (QB), skäl nr 1, 131; Ramberg, *Lojalitet i engelsk och svensk avtalsrätt*, s. 252-256.

¹⁹⁸ Yam Seng PTE Ltd v International Trade Corporation Ltd (2013) EWHC 111 (QB), skäl nr 7, 144; Ramberg, *Lojalitet i engelsk och svensk avtalsrätt*, s. 526-527.

¹⁹⁹ Yam Seng PTE Ltd v International Trade Corporation Ltd (2013) EWHC 111 (QB), skäl nr 75, 142; Ramberg, *Lojalitet i engelsk och svensk avtalsrätt*, s. 528.

²⁰⁰ Yam Seng PTE Ltd v International Trade Corporation Ltd (2013) EWHC 111 (QB), skäl nr 131; Ramberg, *Lojalitet i engelsk och svensk avtalsrätt*, s. 522-523.

²⁰¹ Yam Seng PTE Ltd v International Trade Corporation Ltd (2013) EWHC 111 (QB), skäl nr 75, 148-149.

²⁰² Ramberg, *Lojalitet i engelsk och svensk avtalsrätt*, s. 529-530.

²⁰³ T Indén & T Madell, "Tolkning av upphandlade avtal", SvJT 2025, s. 296 ff.

felaktig förväntning hos motparten.²⁰⁴ Fallet visar att svensk rätt använder lojalitet som en rättslig norm även utan en generell *good faith*-princip.

3.3 *Incoterms* och harmoniserade standarder

Internationella leveransvillkor, *Incoterms*, används för att skapa ett enhetligt och förutsebart system för hur risk, kostnader och ansvar fördelas mellan parterna i internationella köp.²⁰⁵ Eftersom transportskador inte kan undvikas helt och ansvarsfördelningen måste vara klar redan vid avtalets ingående fyller *Incoterms* funktionen av ett gemensamt ”språk” som parterna kan lita sig mot i stället för att själva utforma detaljerade villkor för varje affär.²⁰⁶ *Incoterms* är utarbetade av *International Chamber of Commerce* (ICC) och syftar till att undvika de osäkerheter som annars uppstår när nationella rättssystem tolkar samma leveransbegrepp på olika sätt.²⁰⁷ För denna uppsats är *Incoterms* relevanta eftersom de tillhör den kategori av internationella standarder som faktiskt är harmoniserade, vilket skiljer dem från andra importerade avtalsbegrepp såsom *best efforts* eller *penalty*.²⁰⁸ De fungerar därmed som ett exempel på när begreppsimport inte leder till tolkningsproblem, men också på hur sådana problem kan uppstå om *Incoterms* kombineras med termer som saknar internationellt fastställd innebörd.²⁰⁹

Harmoniserade standardvillkor som *Incoterms* har stor betydelse i internationell handel eftersom de minskar risken för att nationella tolkningsmetoder leder till olika resultat.²¹⁰ *Incoterms* reglerar centrala frågor om riskövergång, leveranspunkt och kostnadsfördelning och bygger på internationell standardisering som syftar till att säkerställa att villkoren ges samma

²⁰⁴ Hovrätten för Västra Sverige, dom 22 februari 2017, mål nr T 5190-15.

²⁰⁵ International Chamber of Commerce, *Incoterms* ® 2020: ICC Rules for the Use of Domestic and International Trade Terms (Paris: ICC Services, 2019), s. 866.

²⁰⁶ ICC, *Incoterms* ® 2020, s. 866, 871.

²⁰⁷ ICC, *Incoterms* ® 2020, s. 861, 871.

²⁰⁸ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 19.

²⁰⁹ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 13; F Karlsson, ”Engelskförfattade vitesklausuler i avtal underkastade svensk rätt”, *SvJT* 2024, s. 70.

²¹⁰ ICC, *Incoterms* ® 2020, s. 862.

innebörd oavsett i vilken jurisdiktion de tillämpas.²¹¹ Villkoren får verkan först när parterna uttryckligen hänvisar till dem och deras funktion är beroende av att nationella domstolar inte omtolkar dem genom nationella tolkningsprinciper.²¹²

Den bakomliggande problematiken kan illustreras av det klassiska rättsfallet Haakjöringsköd där parternas gemensamma förståelse gavs företräde framför den objektiva ordalydelsen.²¹³ Målet rörde ett avtal om köp av ett parti kött som i kontraktet betecknades som "Haakjöringsköd" (vilket objektivt sett betyder hajkött), men där både köpare och säljare vid avtalstillfället var helt införstådda med att de i själva verket avsåg valkött. Genom att tillämpa principen *falsa demonstratio non nocet* (en felaktig beteckning skadar inte) slog domstolen fast att parternas gemensamma subjektiva avsikt var gällande, trots att den skriftliga ordalydelsen tekniskt sett syftade på något annat. Fallet visar att samma språkliga uttryck kan uppfattas på olika sätt och att en strikt ordalydelseolkning inte alltid fångar vad parterna faktiskt avsett, särskilt när avtalet knyter an till handelsterminologi och branschpraxis som inte är entydigt definierad.²¹⁴ Domen belyser därmed risken för rättsförluster när centrala begrepp saknar fast och allmänt accepterad innebörd och när parterna förlitar sig på uttryck som uppfattas olika i olika rättsliga och kommersiella miljöer.²¹⁵ *Incoterms* är konstruerade för att motverka just denna typ av osäkerhet genom att tillhandahålla en standardiserad och globalt accepterad definitionsapparat som anger hur centrala leveransbegrepp ska förstås och tillämpas i internationella transaktioner.²¹⁶

I svensk rätt ska *Incoterms* tillämpas enligt sina internationella definitioner. Om svensk metodik används för att tolka villkoren, till exempel genom helhetsbedömning eller ändamålsanalys, riskerar villkorens internationella betydelse att förändras.²¹⁷ Problemet blir särskilt tydligt

²¹¹ ICC, *Incoterms* ® 2020, s. 862, 881.

²¹² ICC, *Incoterms* ® 2020, s. 862, 885.

²¹³ RG 8 June 1920, RGZ 99, 147 (Haakjöringsköd); Se även Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 126.

²¹⁴ Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 126, 424.

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ ICC, *Incoterms* ® 2020, s. 861-862.

²¹⁷ Ibid.

när *Incoterms* kombineras med importerade uttryck som *best efforts*, *commercially reasonable* eller *penalty*.²¹⁸ Dessa saknar enhetlig internationell betydelse och har ingen fast svensk juridisk innebörd.²¹⁹ Svensk rättspraxis betonar dessutom att kommersiella avtal ska tolkas funktionellt.²²⁰ I NJA 2021 s. 643 framhölls att avtalet ska ges en tolkning som är praktiskt rimlig och förenlig med avtalets syfte.²²¹ Detta innebär att även standardiserade villkor kan påverkas av kontextuella överväganden.²²² I upphandlingsrättsliga sammanhang är tolkningsutrymmet ännu mer begränsat på grund av kraven på likabehandling och öppenhet.²²³ Domstolen kan inte ge importerade begrepp en teknisk innebörd som endast enskilda anbudsgivare förstått.²²⁴

Incoterms fungerar därför bäst när de används isolerat och när avtalet i övrigt inte belastas med oklara eller systemberoende begrepp.²²⁵ Om de kombineras med termer som *penalty* eller *best efforts* kan avtalet dras i två olika riktningar, en mot harmonisering och standardisering, och en mot osäkerhet och nationell omtolkning.²²⁶ I praktiken innebär detta att en tvist kan komma att avgöras utifrån nationella tolkningsprinciper i stället för den neutralitet som *Incoterms* syftar till att skapa, vilket minskar deras praktiska värde som harmoniseringsinstrument.²²⁷ För att *Incoterms* ska fylla sin funktion krävs därför att de inte bara införs formellt utan också integreras i en avtalsstruktur som är konsekvent utformad och som inte motverkar deras standardiserande roll.²²⁸ När denna konsekvens brister riskerar *Incoterms* att reduceras till en bakgrundsmarkör snarare än ett verkligt styrande ramverk för leveransvillkoren.²²⁹

²¹⁸ Karlsson, ”Engelskförfattade vitesklausuler i avtal underkastade svensk rätt”, s. 72.

²¹⁹ Karlsson, ”Engelskförfattade vitesklausuler i avtal underkastade svensk rätt”, s. 70, 72.

²²⁰ Indén & Madell, ”Tolkning av upphandlade avtal”, s. 305.

²²¹ Indén & Madell, ”Tolkning av upphandlade avtal”, s. 305-306.

²²² Indén & Madell, ”Tolkning av upphandlade avtal”, s. 297.

²²³ Indén & Madell, ”Tolkning av upphandlade avtal”, s. 296, 308.

²²⁴ Indén & Madell, ”Tolkning av upphandlade avtal”, s. 299, 308.

²²⁵ Karlsson, ”Engelskförfattade vitesklausuler i avtal underkastade svensk rätt”, s. 72.

²²⁶ Karlsson, ”Engelskförfattade vitesklausuler i avtal underkastade svensk rätt”, s. 72-73; Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 19.

²²⁷ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 21.

²²⁸ Ibid.

²²⁹ Ibid.

3.4 Engelsk rätt och *Parol Evidence Rule*

Engelsk avtalsrätt vilar på en lång tradition av formbundenhet där det skriftliga avtalet uppfattas som den primära och mest tillförlitliga källan för att fastställa parternas förpliktelser.²³⁰ Denna struktur har skapat ett rättssystem där stabilitet och förutsebarhet framhålls som centrala värden.²³¹ Mot denna bakgrund har *Parol Evidence Rule* utvecklats som ett skydd för den skriftliga handlingens integritet.²³² Regeln, som är en processuell, innebär att avtalet ska tolkas utifrån sin slutliga ordalydelse. Det är inte tillåtet att föra bevisning om vad parterna tidigare diskuterat eller subjektivt avsett, vilket skiljer sig tydligt från svenska och andra civilrättsliga system där även avtalspreliminärer och efterföljande beteende tillåts föras in som bevisning.²³³

Utvecklingen i modern tid har dock inneburit att engelsk rätt rört sig i riktning mot en mer kontextuell tolkningsmetod. Denna förskjutning syns exempelvis i *House of Lords* uttalanden om att avtal ska uppfattas så som en förnuftig och informerad utomstående betraktare skulle förstå dem i deras sammanhang.²³⁴ Avtalets bakgrund, den så kallade *the matrix of facts*, ges därför en mer framträdande roll vid tolkningen.²³⁵ Ett avtal anses uttrycka dokumentets mening snarare än en mekanisk ordtolkning, vilket innebär att domstolen kan bortse från ordalydelsen om bakgrunden tydligt visar att språket inte speglar parternas gemensamma intention.²³⁶ Trots detta förstärkta kontextuella inslag bibehåller engelsk rätt två centrala begränsningar: bevisning om tidigare förhandlingar och subjektiva avsikter får inte åberopas.²³⁷ Dessa restriktioner motiveras främst av praktiska policyhänsyn, särskilt strävan att undvika

²³⁰ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 2.

²³¹ Ibid.

²³² Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 6.

²³³ Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 382-383, 402; Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 128.

²³⁴ *Premium Nafta Products Ltd v Fili Shipping Company Ltd* (2007) UKHL 40 (Fiona Trust); Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 7, 10 ff.

²³⁵ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 7.

²³⁶ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 3 ff.

²³⁷ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 9.

tvister om vad som sagts före avtalets ingående,²³⁸ och utgör i dag den mest verksamma rest som återstår av *Parol Evidence Rule*.²³⁹

Ett ökat användande av integrationsklausuler har dessutom kommit att fylla den funktion som *Parol Evidence Rule* tidigare hade. Sådana klausuler anger uttryckligen att det skriftliga avtalet utgör parternas fullständiga reglering.²⁴⁰ I kommersiella avtal används de för att begränsa vilka tolkningsdata domstolen får beakta och för att säkerställa att parterna inte binds av uttalanden eller löften som inte dokumenterats.²⁴¹ Klausulernas verkan förutsätter dock att de är tydligt formulerade och objektivt prövbara, eftersom engelsk rätt inte godtar öppna eller oklara avtalsbestämmelser.²⁴² Samma krav på precision ligger bakom rättsutvecklingen i avgöranden som *Petromec v Petrobras*,²⁴³ och *Tramtrack*,²⁴⁴ och *Yam Seng* fallet,²⁴⁵ där lojalitetsliknande skyldigheter godtagits när de varit knutna till konkreta och mätbara avtalsmoment, och samarbetsbetonade avtal, t.ex återförsäljaravtal, medan mer abstrakta åtaganden såsom att förhandla i *good faith* har underkänts.²⁴⁶

Konflikterna blir tydliga när engelska klausuler används i avtal som ska tillämpas enligt svensk rätt. Till skillnad från common law bygger svensk rätt på principerna om fri bevisföring och fri bevisvärdering, vilket innebär att domstolen inte kan hindras från att ta emot relevant bevisning.²⁴⁷ En integrationsklausul kan därför inte få samma processuella effekt som i engelsk rätt utan kan endast påverka bevisvärderingen genom att indikera att parterna velat

²³⁸ Ibid.

²³⁹ Ibid.

²⁴⁰ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 8.

²⁴¹ Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 242, 386, 402; Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 128.

²⁴² Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 8.

²⁴³ *Petromec Inc v Petroleo Brasileiro SA Petrobras* (2005) EWCA Civ 891; (2006) 1 Lloyd’s Rep 121. Se även M Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 92 och 304.

²⁴⁴ *Tramtrack Croydon Ltd v London Bus Services Ltd* (2007) EWHC 107 (Comm); (2007) All ER (D) 14 (Comm Ct). Se även Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 92.

²⁴⁵ *Yam Seng PTE Ltd v International Trade Corporation Ltd* (2013) EWHC 111 (QB)

²⁴⁶ *Walford v Miles* (1992) 2 AC128, HL... Se även M Chen-Wishart, *Contract Law* (5 uppl., Oxford University Press 2015) s. 90–92.

²⁴⁷ Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 128.

fästa särskild vikt vid avtalstexten.²⁴⁸ Detta innebär att parter som använder engelska mallavtal riskerar att avtalet inte får den funktion som avsetts, eftersom svensk metodik tillåter en bredare tolkningsram än den engelska.²⁴⁹

Tolkningsskillnaderna blir särskilt framträdande i upphandlingsrättsliga sammanhang där domstolen måste tillämpa objektiva kriterier utifrån hur avtalet framstår för en genomsnittlig anbudsgivare.²⁵⁰ Domstolen kan där inte ge importerade uttryck en teknisk eller systembunden innebörd som endast vissa aktörer kunnat identifiera, eftersom detta skulle strida mot principerna om öppenhet och likabehandling.²⁵¹ Även i kommersiella förhållanden betonar svensk rätt att avtal ska tolkas funktionellt och praktiskt rimligt.²⁵² Dessa metodologiska skillnader innebär sammantaget att engelska tolkningsprinciper och avtalsbegrepp inte utan anpassning kan överföras till svensk rätt. För att avtalet ska få den verkan som parterna avsett krävs därför tydliga definitioner och en gemensam förståelse av klausulernas funktion redan vid avtalets ingående.²⁵³

3.5 Problematiken med begreppsimport till svensk rätt

Begreppsimport är en av de mest svårhanterliga frågorna i svensk avtalsrätt, eftersom rättsliga begrepp inte är fristående språkuttryck utan systembundna konstruktioner.²⁵⁴ De är formade av det rättssystem där de uppstått och bär med sig metodologiska, historiska och rättspolitiska förutsättningar som inte följer med när de överförs till en annan rättsordning.²⁵⁵ I internationella kommersiella avtal blir detta särskilt tydligt när engelska klausuler och begrepp, som

²⁴⁸ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 8.

²⁴⁹ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 18.

²⁵⁰ Indén & Madell, ”Tolkning av upphandlade avtal”, s. 302-304.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² Se exempelvis NJA 2021 s. 643.

²⁵³ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 18 ff.

²⁵⁴ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 2.

²⁵⁵ Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 28-29.

utvecklats inom common law, förs in i avtal som ska tolkas och tillämpas enligt svensk rätt.²⁵⁶ Den engelska traditionen är starkt präglad av formell textbundenhet, medan svensk avtalsrätt tillämpar en funktionell helhetsbedömning.²⁵⁷ När dessa två tolkningsmodeller möts uppstår därför betydande risker för att ett villkor ges en annan rättsverkan än vad parterna avsett.²⁵⁸

En central del av problemet ligger i den engelska formalismens utgångspunkt att det skriftliga avtalet utgör en uttömmande reglering av parternas förpliktelser.²⁵⁹ Gorton beskriver att engelsk avtalsrätt bygger på en textorienterad tradition där avtalet ses som den primära och ofta exklusiva källan till parternas rättigheter och skyldigheter.²⁶⁰ Denna formella hållning förstärktes historiskt genom *Parol Evidence Rule*, enligt vilken avtalspreliminärer och extern bevisning inte fick användas för att ändra eller motsäga avtalets innehåll.²⁶¹ Även efter moderniseringen av den engelska tolkningsmetoden lever begränsningen kvar genom materiella regler som utesluter bevisning om subjektiva avsikter och tidigare förhandlingar.²⁶² Som Gorton konstaterar används *entire agreement-klausuler* just för att åstadkomma samma begränsande funktion, de är avsedda att låsa fast avtalsinnehållet i den skriftliga texten.²⁶³

När sådana klausuler införs i avtal underkastade svensk rätt förändras deras funktion radikalt. Svensk rätt bygger på tvingande principer om fri bevisföring och fri bevisvärdering (35 kap. 1 § RB), vilket innebär att ingen avtalsklausul kan hindra en domstol från att pröva relevant bevisning.²⁶⁴ En integrationsklausul kan alltså inte få den processuella verkan den är avsedd att

²⁵⁶ L Gorton, ”Omförhandling av avtal - några rättsliga faktorer med utgångspunkt från engelsk rätt”, *SCCL Årsbok XIII* (2022), s. 227 ff.

²⁵⁷ Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 380.

²⁵⁸ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 2 ff.

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ Gorton, ”Omförhandling av avtal - några rättsliga faktorer med utgångspunkt från engelsk rätt”, *SCCL Årsbok XIII* (2022), s. 229-230.

²⁶¹ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 6.

²⁶² Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 9.

²⁶³ Gorton, ”Omförhandling av avtal - några rättsliga faktorer med utgångspunkt från engelsk rätt”, *SCCL Årsbok XIII* (2022), s. 230.

²⁶⁴ Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 128.

ha i engelsk rätt.²⁶⁵ Istället får klausulen endast karaktär av ett tolkningsdatum,²⁶⁶ en indikation om att parterna velat tillmäta den skriftliga texten särskild betydelse, men den utesluter inte att svenska domstolar även beaktar förhandlingar, partsbruk och senare agerande.²⁶⁷ Detta innebär att en klausul som i engelsk rätt strävar efter att begränsa domstolens tolkningsutrymme i svensk rätt snarare förstärker helhetsbedömningen än inskränker den.²⁶⁸

Liknande problem uppstår när common law-begrepp med teknisk innebörd importeras till svensk rätt. Begrepp som *penalty*, *liquidated damages* och *best efforts* har alla en preciserad juridisk funktion i engelsk rätt.²⁶⁹ Klassificeringen mellan *penalty* och *liquidated damages* bygger på en historiskt utvecklad doktrin som saknar motsvarighet i svensk rätt,²⁷⁰ där vitet i stället bedöms funktionellt och kan jämkas enligt 36 § AvtL. Den engelska gränsdragningen, där ett *penalty-vite* blir helt ogiltigt, avviker därför kraftigt från den svenska modellen, som fokuserar på skälighet och proportionalitet.²⁷¹ På samma sätt finns i engelsk rätt en graderad skala för prestationsförpliktelser, medan svensk rätt saknar tekniska nivåskillnader och därför tvingas tolka uttrycken funktionellt.²⁷² Resultatet blir ofta att begreppen avjuridifieras, det vill säga förlorar sin systemfunktion och reduceras till allmänspråkliga uttryck utan klar rättslig innebörd.²⁷³

Konsekvenserna blir särskilt påtagliga i upphandlingsrättsliga sammanhang där svenska domstolar måste tillämpa en strikt objektiv tolkningsmodell för att upprätthålla principerna om likabehandling och öppenhet.²⁷⁴ Som Gorton framhåller sammanfaller inte engelska och nor-

²⁶⁵ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 8.

²⁶⁶ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 18.

²⁶⁷ Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 128-129.

²⁶⁸ Gorton, ”Omförhandling av avtal - några rättsliga faktorer med utgångspunkt från engelsk rätt”, *SCCL Årsbok XIII* (2022), s. 233.

²⁶⁹ Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 394-402.

²⁷⁰ *Dunlop Pneumatic Tyre Co Ltd v New Garage & Motor Co Ltd* (1915) AC 79, HL; Se även Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 582-585.

²⁷¹ Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 400 ff.

²⁷² Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 283-285.

²⁷³ Rosengren, ”Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv”, s. 21.

²⁷⁴ Indén & Madell, ”Tolkning av upphandlade avtal”, s. 302-304.

diska tolkningsprinciper, och utan förståelse för dessa skillnader riskerar avtalsmakare att använda klausuler som inte får avsedd effekt.²⁷⁵ Den gemensamma partsavsikten kan inte tillmätas samma betydelse i en upphandling, och importerade begrepp riskerar därför att tolkas utan att deras engelska tekniska innebörd beaktas.²⁷⁶ Högsta domstolen har dessutom betonat att kommersiella avtal ska ges en funktionell och praktiskt rimlig tolkning,²⁷⁷ vilket ytterligare förstärker skillnaden gentemot det engelska systemets textfokus.²⁷⁸

Skillnaderna mellan rättssystemen innebär att begrepp som fungerar väl i sin ursprungliga kontext riskerar att skapa betydande osäkerhet när de förs in i svensk rätt. I engelsk rätt legitimeras formella krav, såsom *No Oral Modification*-klausuler,²⁷⁹ genom en lång tradition av kontraktsformalia, men i Sverige, där muntliga avtal och ändringar är giltiga och bevisfrågor är fria, saknar dessa klausuler samma rättsliga betydelse. Som Gorton uttrycker det måste avtalsmakare vara medvetna om att engelska och nordiska tolkningsprinciper inte sammanfaller, annars riskerar parterna att använda konstruktioner som inte får den avsedda effekten.²⁸⁰

Sammanfattningsvis uppstår problematiken med begreppsimport eftersom engelska begrepp inte bara är ord utan uttryck för en underliggande juridisk metod. När de transplanteras till ett system som bygger på andra metodologiska principer förändras deras funktionoundvikligen.²⁸¹ För att undvika oavsiktliga rättsverkningar krävs därför att parterna inte bara använder engelska begrepp utan även definierar deras rättsliga innebörd inom ramen för svensk rätt.²⁸² Utan en sådan anpassning riskerar importerade begrepp att skapa felaktiga för-

²⁷⁵ Gorton, "Omförhandling av avtal - några rättsliga faktorer med utgångspunkt från engelsk rätt", *SCCL Årsbok XIII* (2022), s. 233 ff.

²⁷⁶ Ibid.

²⁷⁷ Se exempelvis NJA 2021 s. 643.

²⁷⁸ Rosengren, "Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv", s. 3.

²⁷⁹ Kan även benämnas *No Oral Amendment*; Se Gorton, "Omförhandling av avtal - några rättsliga faktorer med utgångspunkt från engelsk rätt", *SCCL Årsbok XIII* (2022), s. 235.

²⁸⁰ Gorton, "Omförhandling av avtal - några rättsliga faktorer med utgångspunkt från engelsk rätt", *SCCL Årsbok XIII* (2022), s. 233 ff.

²⁸¹ Smits, *Contract Law: A Comparative Introduction*, s. 29.

²⁸² Rosengren, "Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv", s. 18.

väntningar om bevisning, avtalsinnehåll och rättsföljder, och därmed undergräva just den kommersiella förutsebarhet de var avsedda att främja.²⁸³

²⁸³ Chen-Wishart, *Contract Law*, s. 380; Gorton, ”Omförhandling av avtal - några rättsliga faktorer med utgångspunkt från engelsk rätt”, *SCCL Årsbok XIII* (2022), s. 235.

4 Avslutande slutsats och reflektion

Svensk avtalsrätt bygger på en grundläggande balans mellan avtalsfrihet och bundenhet, där tolkningen präglas av flexibilitet och helhetsbedömningar som beaktar parternas avsikt, avtalets syfte och den lojalitet och rimlighet/skälighet som förutsätts i avtalsrelationer. Denna förståelse av avtalets innebörd skiljer sig från mer textorienterade tolkningstraditioner och får särskild betydelse när parterna använder standardiserade villkor eller juridiska begrepp som hämtats från andra rättsliga sammanhang. Mot denna bakgrund har uppsatsen analyserat hur den svenska tolkningsmodellen fungerar i kommersiella avtal, hur lojalitets- och skälighetsprinciperna strukturerar tolkningen och vilka konsekvenser som följer när internationellt präglade begrepp används i avtal som ska bedömas enligt svensk rätt. I detta avslutande kapitel sammanförs de centrala iakttagelser som framkommit och sätts i relation till den systematik som presenterats i uppsatsens tidigare delar.

Analysen visar att avtalsinnehåll i svensk rätt fastställs genom en pluralistisk, pragmatisk och kontextberoende helhetsbedömning. Ordalydelsen utgör en naturlig utgångspunkt, men är inte i sig avgörande. Domstolen undersöker först om en gemensam partsavsikt kan fastställas, vilket i svensk rätt är möjligt eftersom principen om fri bevisprövning tillåter att även avtalspreliminärer och efterföljande beteenden beaktas. När en sådan subjektiv vilja inte kan klarläggas övergår bedömningen till en objektiv tolkning, där frågan är hur en förnuftig mottagare med fog skulle uppfatta avtalet. Detta innebär att avtalets struktur, syfte och funktion är centrala tolkningsdata. Den svenska tolkningstraditionen är därmed normativ och inriktad på att identifiera en lösning som är funktionellt och affärsmässigt hållbar, snarare än att enbart utgå från textens språkliga innebörd.

Vidare framgår att lojalitetsplikten och skälighetsbedömningen utgör centrala inslag i den svenska avtalsrätten och spelar en betydande roll i tolkningen av kommersiella avtal. Lojalitetsplikten fungerar som en underförstådd förpliktelse att visa hänsyn till motpartens befogade intressen och motverkar opportunistiskt beteende som kan äventyra avtalets syfte. Den bidrar

därmed till att upprätthålla stabilitet och förutsebarhet i avtalsrelationen. Skälighetsprincipen hindrar att tolkningen leder till materiellt oskäligen resultat. Dessa principer förstärker helhetsbedömningen och bidrar till att tolkningen inte enbart blir en teknisk övning, utan också tar sikte på materiell rimlighet och avtalets faktiska funktion.

Analysen visar också att internationella begrepp inte nödvändigtvis får samma rättsliga innebörd när de används i avtal som ska tillämpas enligt svensk rätt. Många sådana begrepp har utvecklats i rättssystem där avtalstextens ordalydelse och begränsad bevisupptagning tillmäts större betydelse än i Sverige. När de förs in i ett avtal som ska bedömas enligt svensk rätt, där tolkningen präglas av fri bevisvärdering och en bredare kontextuell ansats, riskerar de att förlora sin tekniska funktion. Ett villkor kan därmed reduceras till ett allmänspråkligt uttryck om det inte ges en tydlig definition i avtalet. Detta innebär att avtalsskrivare som använder internationella klausuler måste utforma avtalet med särskild omsorg för att säkerställa att begreppen får den funktion som parterna avsett.

Metodologiskt har uppsatsen främst byggt på en rättsdogmatisk metod för att fastställa och systematisera gällande rätt. Detta innebär en analys av lagtext, förarbeten och, i synnerhet, Högsta domstolens praxis, eftersom HD har en normbildande roll i utvecklingen av de tolkningsprinciper som präglar svensk avtalsrätt. Den rättsdogmatiska metoden har möjliggjort en strukturerad framställning av hur man enligt svensk rätt tolkar kommersiella avtal. Detta perspektiv har även tjänat till att klargöra varför internationella klausuler som förs in i avtal som är underkastade svensk rätt riskerar att få en annan funktion än i den kontext där de utvecklats.

I detta sammanhang har doktrinen haft en viktig kompletterande och förklarande funktion. Även om doktrinen inte utgör en självständig rättskälla i formell mening, fyller den en betydande roll inom avtalsrätten, där många centrala tolkningsprinciper endast delvis är kodifierade och där prejudikatens riktlinjer ofta uttrycks på en relativt abstrakt nivå. Genom att systematisera tolkningsprinciperna och belysa deras inbördes relationer har doktrinen bidragit till att skapa en mer sammanhängande och metodiskt begriplig bild av rättsläget. Den har därmed fungerat som ett analytiskt stöd i uppsatsen, dels för att förankra framställningen i en etable-

rad systematik, dels för att fylla ut de delar av rättsläget som inte framträder fullt ut genom praxis ensam. Sammantaget har metodvalet gjort det möjligt att presentera en klar och strukturerad bild av svensk avtalstolkning, men också synliggjort att vissa nyanser i den praktiska rättstillämpningen endast kunnat behandlas i begränsad omfattning.

Det finns flera områden där vidare forskning och rättsutveckling framstår som särskilt angelägna. En central fråga gäller parternas möjligheter att genom avtal påverka bevisningen, exempelvis genom klausuler som syftar till att reglera hur avtalsinnehåll får fastställas eller ändras. I svensk rätt, där principen om fri bevisprövning har en stark ställning, är det ännu osäkert vilka effekter sådana villkor faktiskt kan få och i vilken utsträckning domstolar är beredda att erkänna dem. En fördjupad analys skulle kunna bidra till att klargöra gränserna för partsautonomi och vilka krav som bör ställas för att dessa klausuler ska få genomslag. Ett annat område som motiverar vidare forskning rör uttryckliga *good faith*-klausuler. Eftersom lojalitetsplikten redan fungerar som en underförstådd norm i svensk rätt är det relevant att undersöka om och i vilken mån en uttrycklig reglering av *good faith* kan ges självständig betydelse eller riskerar att sammanfalla med befintliga lojalitetskrav. Slutligen finns behov av fortsatt rättsutveckling kring skälighetsprincipen, särskilt i situationer där avtalet utformats med inspiration från andra rättssystem. Riktad prejudikatbildning och vidare analys på detta område skulle bidra till ökad klarhet och förutsebarhet i en avtalsmiljö som blir alltmer internationaliserad och komplex.

Samttaget visar uppsatsen att svensk avtalstolkning bygger på en flexibel men normativt strukturerad metod där avtalets funktion, syfte och parternas avsikt samverkar för att fastställa avtalsinnehållet. Lojalitets- och skälighetsprinciperna fungerar som centrala korrektiv som säkerställer att avtalet tillämpas på ett sätt som är materiellt rimligt och förenligt med dess funktion. När internationellt präglade begrepp används i avtal som ska tolkas enligt svensk rätt får de sin verkan enligt den svenska tolkningsmodellen, vilket innebär att deras betydelse inte automatiskt följer av deras ursprungliga utformning. För att upprätthålla förutsebarhet och säkerställa att avtalet får avsedd effekt krävs därför tydlig avtalsdesign och anpassning till svenska tolkningsprinciper.

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1975/76:81 med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Statens offentliga utredningar

SOU 1976:66 Köplag.

Litteratur

Adlercreutz, A., "Rättsverkan av brutna avtalsförhandlingar och andra fall av ofullständiga avtal (om "letters of intent", principöverenskommelser m.m.)", *SvJT* 1987.

Adlercreutz, A., "Om den rättsliga betydelsen av skriftlig avtalsform och om integrationsklausuler", i *Festskrift till Jan Ramberg*, Juristförlaget, Stockholm 1996.

Adlercreutz, A. & Gorton, L., *Avtalsrätt II*, 6 uppl., Studentlitteratur, Lund 2010.

Adlercreutz, A. & Mulder, B. J., *Avtal: lärobok i allmän avtalsrätt*, 15 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2021.

Andersson, H., "Pluralistisk syn på utveckling och funktion inom skadeståndsrätten", *Juridisk Publikation*, jubileumsnummer 2014.

Bernitz, U., "Oklarhetsregeln och oskäligen avtalsvillkor: ny rättsutveckling för konsumentavtal", *SvJT* 2019.

Bernitz, U., *Standardavtalsrätt*, 7 uppl., Norstedts Juridik, Vällingby 2004.

Bernitz, U. m.fl., *Finna rätt: Juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 16 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2023.

Chen-Wishart, M., *Contract Law*, 6 uppl., Oxford University Press, Oxford 2018.

- Dotevall, R., "Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal", *SvJT* 2002.
- Flodgren, B., "Den svenska avtalslagen snart 100 år - ett välfungerande instrument för dagens ekonomiska liv?", *Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet* 2012.
- Gorton, L., "Omförhandling av avtal - några rättsliga faktorer med utgångspunkt från engelsk rätt", i *Stockholm Centre for Commercial Law Årsbok XIII*, Stockholm Centre for Commercial Law, Stockholm 2022.
- Herre, J. & Johansson, S. O., "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005-2019", *SvJT* 2020.
- Heuman, L., "Nackdelarna med att använda utbytbara vaga begrepp: Termerna förutsättning, förväntan, tillit, förnuftsmässighet och rimlighet", *SvJT* 2022.
- Indén, T. & Madell, T., "Tolkning av upphandlade avtal", *SvJT* 2025.
- International Chamber of Commerce, Incoterms® 2020: ICC Rules for the Use of Domestic and International Trade Terms, ICC Services, Paris 2019.
- Karlsson, J., "Engelskspråkiga vitesklausuler i avtal underkastade svensk rätt", *SvJT* 2024.
- Kleineman, J., "Rättsdogmatisk metod", i Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2018.
- Lehrberg, B., *Avtalstolkning: Tolkning av avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område*, 10 uppl., Iusté, Uppsala 2023.
- Lehrberg, B., *Avtalstolkning: Tolkning av avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område*, 7 uppl., Iusté, Uppsala 2016.
- Lehrberg, B., *Avtalsrättens grundelement*, 3 uppl., Iusté, Uppsala 2023.
- Munukka, J., *Kontraktuell lojalitetsplikt*, 2007.
- Munukka, J., "Lojalitetsprincipen som rättsprincip", *SvJT* 2010.
- Munukka, J., "Lojalitetsprincipen - ett institut med framtid i avtalsrätten?", i *Det 39:e nordiske juristmøte*, Stockholm 2011.
- Nicander, B., "Lojalitetsplikt före, under och efter avtalsförhållanden", *Juridisk Tidskrift* 1995-1996.
- Norlén, A. & Ramberg, C., "Vigilansprincipen i förmögenhetsrätten", *SvJT* 2021.

Ramberg, C., "Lojalitet i engelsk och svensk avtalsrätt", *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, vol. 126, nr 4–5/2013.

Ramberg, C., "Uppsägningstid vid långvariga samarbetsavtal", *SvJT* 2010.

Ramberg, J. & Ramberg, C., *Allmän avtalsrätt*, 13 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2025.

Rosengren, J., "Avtalstolkning", *SvJT* 2010.

Rosengren, J., "Engelsk avtalstolkning i ett svenskt perspektiv", *SvJT* 2010.

Schmidt, F., "Typfall, partsavsikt och partsculpa - riktpunkter för avtalstolkning", *SvJT* 1959.

Sjöman, M., "Integrationsklausulen och den svenska avtalsrätten", *SvJT* 2008.

Smits, J. M., *Contract Law: A Comparative Introduction*, 2 uppl., Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2017.

Wännström, O., "En fullmaktslära i förändring - reflektioner kring NJA 2014 s. 684", *SvJT* 2019.

Svenska rättsfall

Högsta domstolen

NJA II 1915 nr 5 s. 251

NJA 1950 s. 86

NJA 1963 s. 683

NJA 1978 s. 223

NJA 1981 s. 711

NJA 1986 s. 596

NJA 1988 s. 408

NJA 1997 s. 65

NJA 2005 s. 142

NJA 2009 s. 672

NJA 2010 s. 629

NJA 2011 s. 600

NJA 2012 s. 3
NJÄ 2012 s. 776
NJÄ 2012 s. 1095
NJÄ 2013 s. 659
NJÄ 2014 s. 684
NJÄ 2014 s. 960
NJÄ 2015 s. 741
NJÄ 2015 s. 862
NJÄ 2017 s. 113
NJÄ 2017 s. 203
NJÄ 2017 s. 237
NJÄ 2017 s. 1195
NJÄ 2018 s. 301
NJÄ 2019 s. 171
NJÄ 2019 s. 877
NJÄ 2020 s. 1155
NJÄ 2021 s. 643
NJÄ 2021 s. 943
NJÄ 2022 s. 62

Hovrätten

Hovrätten för Västra Sverige, dom 22 februari 2017, mål nr T 5190-15.

Arbetsdomstolen

AD 1938 nr 49
AD 1951 nr 7
AD 1973 nr 8
AD 1982 nr 79

Utländska rättsfall

BGH, 12 mars 1992, NJW 1992, 1446 (*Bürgschaft auf erstes Anfordern*).

RG, 8 juni 1920, RGZ 99, 147 (*Haackjöringsköd*).

Dunlop Pneumatic Tyre Co Ltd v New Garage & Motor Co Ltd [1915] AC 79 (HL).

Walford v Miles [1992] 2 AC 128 (HL).

Petromec Inc v Petroleo Brasileiro SA Petrobras [2005] EWCA Civ 891; [2006] 1 Lloyd's Rep 121.

Tramtrack Croydon Ltd v London Bus Services Ltd [2007] EWHC 107 (Comm).

Premium Nafta Products Ltd v Fili Shipping Company Ltd [2007] UKHL 40 (*Fiona Trust*).

Yam Seng PTE Ltd v International Trade Corporation Ltd [2013] EWHC 111 (QB).